

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри обліку та
оподаткування

_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**
(підпис)

_____ **Володимир ЛИТВИНЕНКО**
(підпис)

«___» _____ 2025 року

«___» _____ 2025 року

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Облік та внутрішній контроль дебіторської
заборгованості в умовах антикризового управління»**

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування
(код і назва)

Освітня програма «Облік і аудит»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

**Гарант освітньо-професійної
програми**

к.е.н., доцент

_____ (підпис)

Тамара ГУРЕНКО
(Прізвище та ініціали)

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

к.е.н., доцент

_____ (підпис)

Катерина ШЕВЧУК
(Прізвище та ініціали)

Виконав

_____ (підпис)

Валентин ШКУРЕНКО
(Прізвище та ініціали)

Київ - 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри обліку та оподаткування
к.е.н., доц. _____
Володимир ЛИТВИНЕНКО
“ ____ ” _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧУ
Шкуренку Валентину Сергійовичу

Спеціальність 071 – Облік і податкування
(код і назва)

Освітня програма «Облік і аудит»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Облік та внутрішній контроль дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління»**
затверджена наказом ректора НУБіП України від 16 жовтня 2024 року № 1856
«С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: нормативно-правові акти України; наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених; матеріали науково-практичних конференцій; статистичні дані; інтернет-ресурси; матеріали власного спостереження автора, дані обліку і звітності ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Дебіторська заборгованість як об'єкт облікового та контрольно-аналітичного забезпечення управління підприємством
2. Облік дебіторської заборгованості
3. Внутрішній контроль дебіторської заборгованості

Перелік графічного матеріалу (за потреби): таблиці, рисунки.

Дата видачі завдання « ____ » _____ 2024 р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

(Підпис)

Катерина ШЕВЧУК
(прізвище та ініціали)

**Завдання прийняв до
виконання**

(Підпис)

Валентин ШКУРЕНКО
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за темою
**«Облік та внутрішній контроль дебіторської заборгованості в умовах
антикризового управління»**

У магістерській кваліфікаційній роботі розкривається науковий підхід щодо економічної сутності обліку, внутрішнього контролю та аналізу дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління.

На практичних матеріалах ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» м. Київ викладена організація і методика обліку та контролю дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління, наведено порядок відображення дебіторської заборгованості в звітності підприємства, проведено аналіз наявної дебіторської заборгованості, наведено методичні прийоми контролю, особливості функціонування ефективної системи внутрішнього контролю для попередження кризових явищ.

Значне місце в роботі відведено розробці аналітичних таблиць, документів внутрішнього контролю які сприятимуть посиленню дієвості системи контролю дебіторської заборгованості.

У висновках магістерської кваліфікаційної роботи узагальнено отримані результати дослідження, наведено рекомендації щодо удосконалення обліку і проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та прийняття управлінських рішень.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: дебіторська заборгованість, облік, розрахунки, криза, управлінські рішення, резерв сумнівних боргів, контроль.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКОВОГО ТА КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	6
1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості, оцінка та класифікація...	6
1.2. Застосування національних та міжнародних стандартів обліку та інших нормативно-правових документів в забезпеченні обліку та контролю дебіторської заборгованості.....	17
1.3. Поняття кризи в системі функціонування і розвитку підприємства та формування механізмів антикризового управління діяльністю підприємств.....	23
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	30
2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження.....	30
2.2. Організація обліку дебіторської заборгованості.....	42
2.3. Методика обліку дебіторської заборгованості.....	47
2.4. Облік створення та використання резерву сумнівних боргів (резерв під очікувані кредитні збитки) відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку.....	52
2.5. Відображення інформації про розмір дебіторської заборгованості у звітності підприємства для цілей управління в умовах фінансово-економічної кризи.....	58
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	63
3.1. Методичні прийоми внутрішнього контролю дебіторської заборгованості.....	63
3.2. Внутрішній контроль дебіторської заборгованості.....	69
3.3. Аналіз ймовірності ризику банкрутства підприємства.....	75
3.4. Узагальнення результатів аналізу та внутрішнього контролю та їх вплив на прийняття управлінських рішень щодо ефективного управління дебіторською заборгованістю в умовах антикризового управління.....	82
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	107

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання підприємства дедалі частіше стикаються з кризовими явищами, що пов'язані з нестабільністю ринкового середовища, зниженням платоспроможності контрагентів, порушенням платіжної дисципліни. Одним із ключових фінансових ризиків, що впливають на стабільність функціонування підприємства, є зростання дебіторської заборгованості. Її неефективне управління може призвести до дефіциту обігових коштів, втрати ліквідності, погіршення фінансового стану і, як наслідок, до загострення кризових явищ.

У зв'язку з цим особливого значення набувають удосконалення обліку та системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості, які повинні забезпечити оперативне виявлення ризиків, їх оцінку та своєчасне прийняття антикризових управлінських рішень.

Система бухгалтерського обліку виконує важливу інформаційну функцію, надаючи керівництву підприємства дані для оцінки фінансового стану та формування резервів сумнівних боргів. Водночас внутрішній контроль виступає інструментом запобігання зловживанням, порушенням облікової дисципліни та іншим негативним наслідкам, що пов'язані з необґрунтованим зростанням дебіторської заборгованості.

Актуальність теми зумовлена необхідністю підвищення ефективності системи управління дебіторською заборгованістю як одного з ключових напрямів забезпечення платоспроможності та фінансової рівноваги підприємств.

Теоретичні та практичні аспекти організації обліку дебіторської заборгованості досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, зокрема Г.М. Бескота, В.С. Белозерцев, Є. Брікхем, Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Васільєва, А.Ю. Волостникова, Є.В. Дубровська, Г.Г. Кірейцев, М.Л. Котляр, В.С. Лень, О.Г. Лищенко, Г.В. Нашкерська, О.О. Сидоренко, В.В. Сопко, С. Хенк, К. Хувер та ін.

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних та практичних аспектів обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення в умовах антикризового управління.

Відповідно до зазначеної мети визначено та вирішено наступні завдання магістерської кваліфікаційної роботи:

- визначити економічну сутність, класифікацію та роль дебіторської заборгованості;
- дослідити нормативно-правове забезпечення обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості;
- розкрити поняття кризи та її вплив на підприємство;
- проаналізувати організаційно-економічну характеристику ТОВ “РОЗМАЙ АГРО”;
- дослідити особливості організації та методики обліку дебіторської заборгованості;
- охарактеризувати порядок відображення інформації про розмір дебіторської заборгованості звітності ТОВ “РОЗМАЙ АГРО”;
- визначити методичні прийоми внутрішнього контролю дебіторської заборгованості;
- проаналізувати ймовірності ризику банкрутства ТОВ “РОЗМАЙ АГРО”;
- узагальнити результати аналізу та внутрішнього контролю та визначити комплекс управлінських рішень щодо ефективного управління дебіторською заборгованістю в умовах антикризового управління.

Предмет і об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості ТОВ “РОЗМАЙ АГРО” (м. Київ) в межах якої формується інформація щодо розмірів та структури дебіторської заборгованості. Предметом - комплекс організаційних, методичних та практичних положень бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості.

При виконанні магістерської кваліфікаційної роботи були використані системний, діалектичний та історичний підходи до вивчення теоретичних і методологічних основ обліку дебіторської заборгованості на підприємстві аграрного сектору економіки.

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні використані загальнонаукові методи:

- аналізу і синтезу, індукції та дедукції – при вивченні стану та перспектив розвитку обліку дебіторської заборгованості;
- порівняльних оцінок – при аналізі дебіторської заборгованості, а також статистико-економічні та вибірковий методи.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові документи, що регламентують облік та контроль дебіторської заборгованості, офіційні статистичні дані, довідкові та інформаційні видання, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково–практичних конференцій, Інтернет-ресурси, особисті спостереження автора, матеріали досліджуваного підприємства.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи: складається зі вступу, трьох розділів, що розкривають її зміст, висновку, списку використаних джерел та додатків.

Під час роботи над написанням магістерської кваліфікаційної роботи основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано тези доповідей:

- Управління дебіторською заборгованістю як інструмент посилення економічної безпеки підприємства (II Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів, 10 квітня 2025 р. Київ: НУБіП України) [87];
- Внутрішній контроль в умовах антикризового управління (III Міжнародна науково-практична конференція «Трансформація обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності: сучасні тренди, виклики, міжнародний досвід». 14 листопада 2025р. Харків) [85].

РОЗДІЛ 1

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКОВОГО ТА КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості, оцінка та класифікація

Дебіторська заборгованість - це сукупність зобов'язань, які мають перед підприємством треті особи станом на певну дату. Дебіторами вважаються фізичні або юридичні особи, які внаслідок здійснених у минулому господарських операцій мають фінансові зобов'язання перед підприємством. Залежно від характеру взаємодії з підприємством, дебітори поділяються на зовнішніх і внутрішніх. До зовнішніх дебіторів належать покупці (замовники) та інші сторонні контрагенти, які мають заборгованість перед підприємством. Внутрішні дебітори охоплюють підзвітних осіб, а також осіб, щодо яких підприємство висуває претензії з приводу відшкодування завданих збитків [48].

Визнання дебіторської заборгованості відбувається за дотримання таких основних критеріїв (рис. 1.1). Її виникнення повинно бути результатом господарських операцій або подій, що мали місце в минулому; вона має забезпечувати надходження майбутніх економічних вигід, зокрема шляхом сприяння обігу інших ресурсів підприємства; важливою умовою є наявність контролю з боку підприємства над активом, що дозволяє управляти очікуваними вигодами; крім того, актив повинен підлягати достовірній оцінці з використанням прийнятих методів визначення вартості [69].

У ході господарської діяльності сільськогосподарські підприємства виготовляють готову продукцію, яку реалізують заготівельним організаціям, іншим покупцям та замовникам. Паралельно здійснюються розрахунки з фізичними особами, зокрема при видачі готівки під звіт, усуненні нестачі цінностей, отриманні позик тощо. Несвоєчасне надходження коштів за продану

продукцію або повернення невикористаних сум під звіт ускладнює ефективне функціонування господарства.

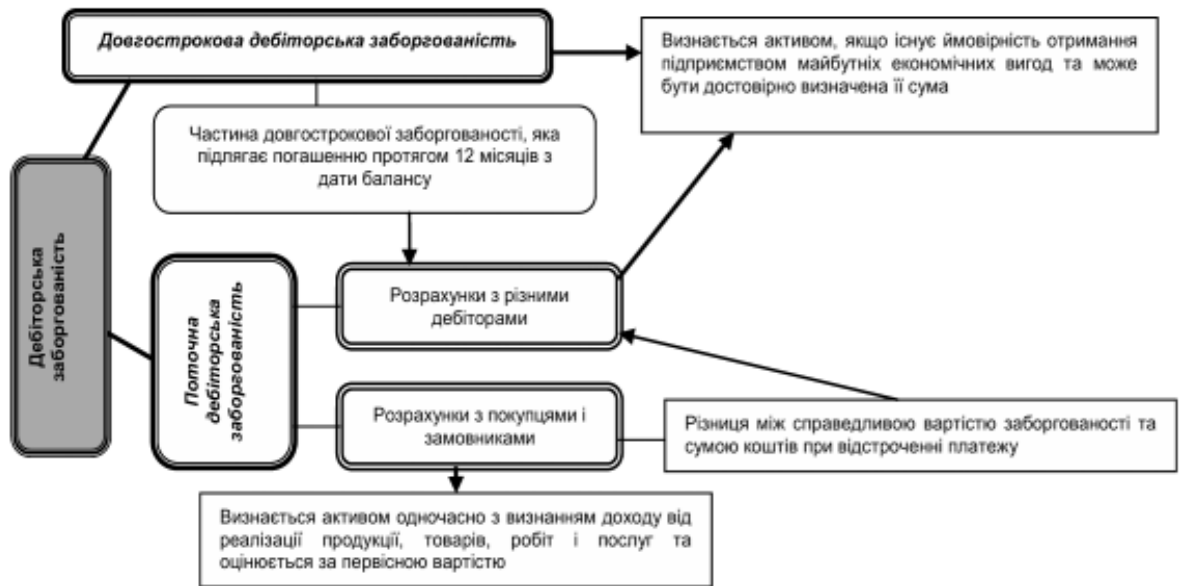

Рис. 1.1. Порядок визнання дебіторської заборгованості [73]

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємство постійно стикається з необхідністю проведення розрахунків із контрагентами. При відвантаженні виготовленої продукції оплата, як правило, не надходить миттєво, що фактично означає кредитування покупця. Протягом часу від моменту відвантаження до отримання платежу кошти підприємства перебувають у формі дебіторської заборгованості.

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю важливо чітко розуміти її економічну сутність. Наразі серед науковців відсутня єдина точка зору щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість», існує кілька різних підходів - загалом їх шість.

Перший підхід визначає дебіторську заборгованість лише як суми грошових коштів, що підлягають сплаті. Однак таке тлумачення є неповним, оскільки дебітори можуть бути винні підприємству не тільки гроші, а й інші види активів. Саме цей підхід використовується у НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Відповідно до цього стандарту, дебіторами вважаються

юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій мають заборгованість перед підприємством у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Дебіторська заборгованість – це сума таких заборгованостей на визначену дату.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національні стандарти бухгалтерського обліку повинні відповідати міжнародним, проте між ними існують певні відмінності.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття дебіторської заборгованості [50]

№ з/п	Підхід	Сутність визначення	Представники / особливості
1	Як право на отримання боргу / претензія на активи	У вітчизняній практиці — право підприємства на отримання боргу; у зарубіжній - претензія на активи покупця.	Вітчизняні та зарубіжні автори.
2	Як борги	Дебіторська заборгованість розглядається як борги, виходячи з етимології терміна «дебітор».	Підхід частково розкриває сутність поняття.
3	Як боргові вимоги (вимоги щодо оплати)	Право кредитора домагатися виконання зобов'язання у грошовій або натуральній формі.	Професор Г. Г. Кірейцев.
4	Як права на повернення боргу	Права підприємства на повернення заборгованості від боржника.	Професори М. В. Кужельний, В. Г. Лінник.
5	Як кошти у процесі розрахунків	Кошти, що перебувають у процесі розрахунків між підприємствами.	Підхід не повністю розкриває сутність поняття.
6	Як вкладення в обігові кошти	Вкладення підприємства в оборотні активи.	В.Ф. Палій; підхід частково суперечить НП(С)БО 10, оскільки дебіторська заборгованість може бути й необоротною.

Відмітимо, щоо в США дебіторську заборгованість називають «рахунки до отримання», а дебіторами вважають осіб, які мають заборгованість за товари або послуги, вже отримані, але ще не оплачені.

Проаналізувавши всі наведені підходи, найобґрунтованішим видається другий, який трактує дебіторську заборгованість як борги. Тобто, це сума заборгованості юридичних та фізичних осіб перед підприємством. Важливо відзначити, що дебіторська заборгованість виникає внаслідок господарських операцій минулого, але підлягає погашенню у майбутньому. Можливо, більш

зрозумілим було б визначення дебіторської заборгованості як матеріальних ресурсів, не оплачених контрагентами, або готівки, вилученої у підприємства.

Отже, економічна сутність дебіторської заборгованості полягає у праві підприємства вимагати від своїх дебіторів (юридичних і фізичних осіб) погашення заборгованості за простроченими платежами за відвантажену продукцію, виконані роботи чи надані послуги, які виникли внаслідок минулих господарських подій [50].

Дебіторська заборгованість - ключовий елемент оборотних активів, від якого прямо залежить ліквідність і платоспроможність підприємства. У кризових умовах (скорочення попиту, затримки платежів контрагентів, валютні/інфляційні шоки) неефективне управління дебіторською заборгованістю швидко перетворює короткострокову фінансову напругу на системну загрозу існуванню бізнесу. Саме тому поєднання облікових процедур і дієвих внутрішніх контролів є однією з ключових точок втручання антикризового менеджменту: вони знижують ризик безнадійних боргів, покращують точність звітності й дають менеджменту оперативні сигнали для прийняття рішень. (підтвердження емпіричних і теоретичних робіт [32]. Важливим аспектом є контроль фінансових потоків, формування коректної податкової звітності та уникнення штрафних санкцій через некоректне відображення доходів. [86]

У наукових працях українських та закордонних авторів (Л. В. Кононенко, Н. П. Сисоліна, О. В. Юрченко) дебіторську заборгованість розглядають не лише як бухгалтерський рахунок, а як управлінський показник (терміни погашення, якість портфеля, частка прострочених сум). Багато робіт наголошують на потребі розширити облікову парадигму: поєднати фінансовий облік (для точності звітності) з оперативною аналітикою (для управління ризиком) [81].

У дослідженнях широко застосовується модель COSO як базова структура для оцінки внутрішнього контролю над дебіторською заборгованістю (середній рівень доказовості - дослідження на прикладах підприємств різних

секторів). Ефективні контрольні елементи (контрольне середовище, оцінка ризику, контрольні заходи, інформування й моніторинг) безпосередньо зменшують ймовірність накопичення проблемної заборгованості [93].

Література з антикризового управління підкреслює, що управління ДЗ має бути вбудоване в антикризову логіку: превентивні заходи (ретельна перевірка контрагентів, кредитні ліміти), оперативні (фінансовий лізинг, факторинг, реструктуризація заборгованості) та радикальні (списання або судова реституція) - і всі вони мають відображатись у процедурі, що поєднує облік та контроль [32].

Таблиця 1.2

Дослідження категорії «дебіторська заборгованість» в економічній літературі

Автор / робота	Зміст роботи
О. Єлісеєва, В. Белозерцев	Аналізується «якість управління дебіторською заборгованістю» і визначається система факторів, які впливають на її ефективність - тобто дебіторська заборгованість розглядається як управлінський/якісний показник, а не просто як бухгалтерський рахунок [3,53].
Г. Ямненко	Авторка розглядає дебіторську заборгованість через призму «механізму управління» — управлінського підходу, тобто як частину управлінської системи підприємства [88].
О. Єфименко	Аналізується, зокрема, термін погашення, ризику та заходи для запобігання прострочення - тобто підхід виходить за межі бухгалтерського обліку й більше стосується ризик-менеджменту та управління [25].
Л.В. Кононенко, Н.П. Сисоліна, О.В. Юрченко	Автори досліджують сучасні проблеми управління дебіторською заборгованістю, звертають увагу на інформаційне забезпечення, автоматизацію - тобто дебіторська заборгованість як управлінський ресурс [16,36].
О.Ю. Невідомський	Розглядається дебіторська заборгованість як показник, що характеризує ліквідність, платоспроможність, фінансовий стан підприємства - знову ж таки, не просто бухгалтерський рахунок [49].

Причини виникнення дебіторської заборгованості є різні, однією з основних - нестача коштів на рахунках підприємства, що часто зумовлена несвоєчасною оплатою за реалізовані товари, надані послуги чи виконані роботи. Втім, якщо розглядати цю проблему ширше, можна виявити низку

інших чинників, які прямо або опосередковано сприяють зростанню дебіторської заборгованості. Серед них можна виділити такі:

1. загальне погіршення економічної ситуації в країні, що негативно впливає на діяльність більшості підприємств;
2. дефіцит фінансових ресурсів у партнерів або зниження їхньої платоспроможності;
3. порушення фінансово-розрахункової дисципліни з боку контрагентів;
4. високий рівень інфляції та девальвація національної валюти;
5. завищені процентні ставки комерційних банків, що ускладнюють доступ підприємств до кредитних ресурсів, особливо довгострокових;
6. зменшення обсягів грошових резервів та інвестицій у суб'єктів господарювання;
7. недосконалі механізми стягнення боргів із контрагентів;
8. поверховий аналіз стану дебіторської заборгованості та ігнорування результатів такого аналізу у процесі управління фінансами.

Контроль за станом дебіторської заборгованості всередині підприємства передбачає безперервну обробку великого обсягу фінансово-економічної інформації. Отримання повної, достовірної та своєчасної інформації щодо правомірності та обґрунтованості господарських операцій значною мірою залежить від того, наскільки ефективно функціонує система бухгалтерського обліку на підприємстві.

У період антикризового управління підприємством особливо важливою є своєчасна та точна інформація щодо стану розрахунків із дебіторами, оскільки саме вона є основою для прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом [28].

Дебіторська заборгованість має значний вплив на фінансовий стан підприємства, оскільки безпосередньо стосується його платоспроможності, ліквідності та ефективності управління обіговими коштами. Надмірний рівень дебіторської заборгованості або її несвоєчасне погашення призводить до «замороження» грошових ресурсів, які могли б бути використані для

фінансування основної діяльності — закупівлі сировини, оплати праці, виконання податкових зобов'язань тощо. Це, у свою чергу, спричиняє дефіцит вільних коштів, посилює потребу в залученні зовнішнього фінансування, а також погіршує ключові фінансові показники, зокрема коефіцієнти ліквідності та рентабельності. [89]

Доцільно виділити основні фактори, які впливають на розмір дебіторської заборгованості (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні фактори, які впливають на розмір (та динаміку) дебіторської заборгованості підприємства

Категорія фактору	Конкретні чинники / ознаки	Як впливають на розмір дебіторської заборгованості / пояснення
Внутрішні (організаційні / управлінські)	Політика кредитування / умови продажу з відстрочкою платежу	Ліберальні (зм'якшені) умови кредиту, тривалі строки оплати → збільшення дебіторської заборгованості.
	Організація обліку та контролю дебіторської заборгованості, облікова політика (наприклад, резерв сумнівних боргів)	Недостатній контроль або слабка облікова політика → накопичення заборгованості, зростання сумнівних або прострочених боргів.
	Структура продажів (частка реалізацій із відстрочкою vs. передоплатою, аванси тощо)	Якщо велика частка продажів на умовах відстрочки → природно зростає обсяг дебіторської заборгованості.
Зовнішні (макро- та мікросередовище)	Економічна кон'юнктура, макроекономічні показники (інфляція, платоспроможність клієнтів, галузеві умови)	Погіршення макроситуації (інфляція, кризи, погіршення фінансового стану клієнтів) → сповільнення платежів, збільшення прострочень → зростає дебіторська заборгованість, зростає ризик сумнівних боргів.
Зовнішні / міжнародні / ринкові	Стан платіжної дисципліни клієнтів / контрагентів, рівень кредитоспроможності	Якщо клієнти несвоєчасно виконують зобов'язання → дебіторська заборгованість накопичується. Ризик прострочень і безнадійних боргів зростає.

Примітка: сформовано на основі [4,5,20,53,75]

Водночас, контрольована дебіторська заборгованість може мати і позитивний вплив. Надання відстрочки платежу дозволяє підприємству стимулювати збут, розширити ринки збуту, зміцнити ділові відносини з контрагентами та отримати конкурентну перевагу. Однак за відсутності

належного контролю й аналізу, така стратегія може обернутися суттєвими фінансовими ризиками.

Дебіторська заборгованість є важливим елементом фінансової діяльності підприємства, який потребує постійного моніторингу та ефективного управління. Її вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від рівня контрольованості та загальної фінансової політики підприємства.

Таким чином, дебіторська заборгованість розглядається як економічний ресурс, що має потенціал генерувати майбутні економічні вигоди, однак за своєю природою містить елементи фінансового ризику.

Наявність дебіторської заборгованості в структурі активів підприємства є об'єктивною реальністю господарської діяльності. З одного боку, це свідчить про активну взаємодію із контрагентами та розвиток товарно-кредитних відносин. З іншого — надмірне накопичення заборгованості може призвести до втрати ліквідності та порушення платоспроможності.

У сучасних умовах високої конкуренції та нестабільності ринку ефективне управління дебіторською заборгованістю набуває особливої актуальності. Несвоєчасне її погашення створює ризики касового розриву та ускладнює реалізацію фінансової стратегії підприємства. [39]

Традиційно дебіторська заборгованість розглядалася як похідна форма грошового зобов'язання, однак із розвитком обліково-аналітичної практики вона трансформувалася в окремий об'єкт управління, що потребує спеціалізованого моніторингу, аналізу та прогнозування.

З погляду облікової політики, дебіторська заборгованість є частиною оборотних активів і впливає на показники фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності. Саме тому її правильна оцінка, класифікація та контроль відіграють ключову роль у фінансовому менеджменті підприємства.

Додатково варто звернути увагу на хибне уявлення, яке іноді трапляється на практиці: нібито високий рівень дебіторської заборгованості є свідченням активної торгівельної діяльності та зростання обсягів реалізації. Насправді ж, надмірне накопичення дебіторської заборгованості, особливо простроченої,

може свідчити про слабкий контроль за розрахунками з контрагентами, неефективну кредитну політику або проблеми з фінансовою дисципліною покупців.

Враховуючи складність природи дебіторської заборгованості, доцільним є подальше дослідження її класифікаційних ознак, що дозволить краще зрозуміти особливості її обліку, аналізу та управління.

Оцінка дебіторської заборгованості відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» здійснюється наступним чином: (рис. 1.2).

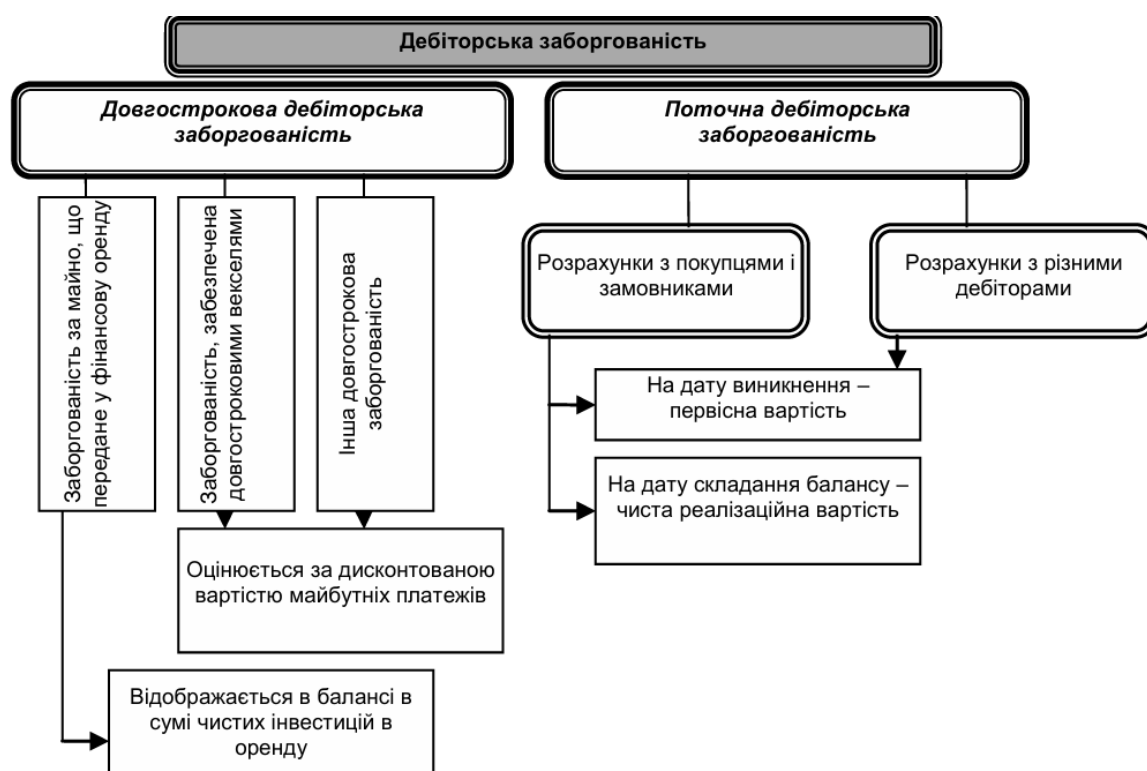

Рис. 1.2. Оцінка дебіторської заборгованості [73]

Одним із ключових елементів ефективного управління дебіторською заборгованістю є її класифікація за різними ознаками. Це дозволяє не лише об'єктивно оцінити стан заборгованості, але й виявити потенційні ризики її непогашення, сформулювати відповідну облікову політику та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

У практиці фінансового аналізу дебіторську заборгованість поділяють за низкою класифікаційних ознак: за термінами погашення, економічним змістом,

ступенем ризику, ймовірністю погашення, джерелами утворення тощо. Крім того, до класифікації можуть включатися і додаткові аналітичні ознаки, адаптовані до специфіки конкретного підприємства або галузі.

У таблиці 1.4 наведено узагальнену класифікацію дебіторської заборгованості, що охоплює як загальноприйняті, так і авторські підходи:

Таблиця 1.4

Класифікація дебіторської заборгованості [73]

№	Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
1	За строками погашення	Поточна, довгострокова
2	За ймовірністю погашення	Нормальна, сумнівна, безнадійна
3	За статтями балансу	За товари, з бюджетом, аванси, доходи, внутрішні розрахунки, інша поточна
4	За рахунками бухгалтерського обліку	За майно у фінансовий лізинг, векселі, розрахунки з покупцями, дебіторами тощо
5	За економічною природою	Товарна, нетоварна
6	За джерелами погашення	Погашена за договором, за рахунок резерву, списана на збитки
7	За способом оцінки	Первісна вартість, чиста реалізаційна вартість
8	За строками позовної давності	Не наставав, прострочена, відстрочена
9	За підтвердженням контрагентом	Підтверджена, непідтверджена
10	За ступенем ризику	Ризикована, неризикована
11	За фактичністю виникнення	Реальна, фіктивна
12	За характером відносин	Внутрішня, зовнішня
13	За наявністю забезпечення	Забезпечена, незабезпечена
14	За активністю стягнення	Затребувана, незатребувана
15	За законністю	Законна, незаконна
16	За фінансовою дисципліною	Виправдана, невикористана
17	За територіальною ознакою	Вітчизняні, іноземні боржники
18	За статусом боржника	Юридичні, фізичні особи
19	За керованістю	Керована, некерована
20	За плановістю	Запланована, незапланована
21	За рівнем безпеки для підприємства	Мінімальна, нормальна, максимальна
22	За доцільністю існування	Доцільна, недоцільна
23	За джерелом фінансування	Власні чи позикові кошти
24	За видом діяльності	Операційна, інвестиційна, фінансова
25	За податковим статусом боржника	Платники ПДВ, єдиного податку, неприбуткові тощо
26	За видом контрагента	Покупці, постачальники

Кожна з наведених класифікаційних ознак має практичне значення для управління дебіторської заборгованістю. Так, поділ за строками погашення дозволяє оцінити рівень ліквідності поточних активів та визначити потребу у формуванні резервів.

Класифікація за ймовірністю погашення використовується для прогнозування фінансових результатів та зменшення ризику втрат. Поділ за економічною природою (товарна й нетоварна) дає змогу відокремити заборгованість, що виникає безпосередньо у процесі господарської діяльності, від розрахунків, пов'язаних з іншими операціями.

Особливої уваги заслуговує класифікація за ступенем ризику та керованістю, оскільки саме вона найбільш пов'язана з управлінськими рішеннями. Визначення «керованих» боргів дозволяє підприємству застосовувати активні методи впливу на боржників, тоді як "некеровані" свідчать про високу ймовірність непогашення та потребу у списанні. [55]

Варто підкреслити, що класифікація дебіторської заборгованості не є сталою: вона може змінюватися залежно від умов господарювання, специфіки галузі та облікової політики підприємства. Тому доцільно розглядати її як гнучкий інструмент, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до економічного середовища [56,91].

Таким чином, багатогранна класифікація дебіторської заборгованості є необхідним інструментом як для бухгалтерського обліку, так і для управлінського аналізу. Вона дозволяє:

- здійснювати всебічну оцінку платоспроможності контрагентів;
- визначати рівень кредитного ризику та потребу у формуванні резерву сумнівних боргів;
- підвищувати достовірність фінансової звітності, забезпечуючи її відповідність вимогам НП(С)БО та МСФЗ;
- формувати ефективну кредитну політику підприємства та здійснювати контроль за дисципліною розрахунків.

Варто зазначити, що на практиці застосування класифікаційних підходів стикається з низкою труднощів: відсутністю єдиних методичних рекомендацій, необхідністю індивідуальної адаптації до умов конкретної галузі, суб'єктивністю при визначенні коефіцієнтів сумнівності. Саме тому підприємства часто розробляють власні внутрішні положення щодо обліку й аналізу дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість є важливим елементом фінансової діяльності підприємства, що відображає суму зобов'язань фізичних та юридичних осіб перед ним. Вона виникає внаслідок минулих господарських операцій і впливає на ліквідність, платоспроможність та ефективність управління обіговими коштами. Надмірна або несвоєчасно погашена дебіторська заборгованість створює фінансові ризики, тоді як контрольована дебіторська заборгованість може стимулювати збут і зміцнювати ділові відносини з контрагентами. Ефективне управління цим активом передбачає своєчасний моніторинг, аналіз, оцінку платоспроможності дебіторів та застосування чіткої кредитної політики, що забезпечує стабільний грошовий потік і фінансову стійкість підприємства.

1.2. Застосування національних та міжнародних стандартів обліку та інших нормативно-правових документів в забезпеченні обліку та контролю дебіторської заборгованості

Облік дебіторської заборгованості в Україні регламентується низкою національних стандартів і нормативно-правових актів. Одним із ключових документів є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237.

Цей стандарт встановлює основні вимоги щодо класифікації дебіторської заборгованості (поточна / довгострокова), оцінки (за первісною чи приведеною вартістю), створення резерву сумнівних боргів, а також списання безнадійних боргів [48].

Нормативно важливим актом є Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, яке передбачає процедуру інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованостей - звірку документів і записів у облікових реєстрах, оформлення актів інвентаризації [65].

Не менш важливими нормативними актами є: Цивільний кодекс України (регулювання строку позовної давності, зобов'язань) [83], Господарський кодекс (умови претензійної роботи, відмітимо про втрату чинності даного нормативного документи в серпні місяці 2025 р.), Податковий кодекс [60], (податкові наслідки створення резервів та списання боргів) - вони визначають зовнішні рамки, в межах яких бухгалтер має діяти [69].

Слід зазначити, що 28 серпня 2025 року Господарський кодекс України втратив чинність, а замість нього набув дії спеціальний закон, який визначає правові та організаційні засади функціонування юридичних осіб певних організаційно-правових форм та об'єднань юридичних осіб у перехідний період. Крім того, встановлено перехідний період, протягом якого діяльність таких юридичних осіб регулюватиметься спеціальним Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 № 4196-ІХ.

До запровадження Господарського кодексу України (ГКУ) (з 2004 р.) господарська діяльність регулювалася нормами Цивільного кодексу України, з введенням Господарського кодексу України виникли невідповідності між окремими нормами обох кодексів, унаслідок чого до них регулярно вносилися зміни та доповнення, що мали на меті, серед іншого, і скасування таких невідповідностей. Тому серед переваг скасування ГКУ можна відмітити зменшення правової плутанини у сфері господарської діяльності.

За національними стандартами дебіторська заборгованість поточного характеру враховується за первісною вартістю, але щодо довгострокової - допустимим є її дисконтування (приведення до теперішньої вартості) залежно від умов.

У міжнародній практиці облік дебіторської заборгованості регулюється насамперед МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності», МСБО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання», МСБО (IAS) 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», а також МСФЗ (IFRS) 9 «Фінансові інструменти». IFRS 9 детально описує підхід до оцінки дебіторської заборгованості на основі очікуваних кредитних збитків (expected credit losses, ECL). Це означає, що підприємство має не просто фіксувати вже наявні безнадійні борги, а прогнозувати можливі втрати ще до їх виникнення.

На відміну від українського НП(С)БО 10, який використовує поняття резерву сумнівних боргів як коригуючого елемента, МСФЗ 9 передбачає динамічну модель оцінки ризику неповернення. Це підвищує достовірність фінансової звітності, оскільки вона відображає не лише минулі події, а й очікувані майбутні зміни у фінансовому стані дебіторів.

Запровадження МСФЗ в Україні має велике значення, особливо для компаній, які звітують інвесторам або мають зовнішньоекономічну діяльність. Для них адаптація облікової політики до вимог міжнародних стандартів сприяє підвищенню прозорості й порівнянності звітності. Водночас це вимагає глибшого професійного рівня бухгалтерів і наявності аналітичних інструментів для оцінки кредитного ризику.

У порівнянні з міжнародною системою, національні стандарти більш спрощені й орієнтовані на податковий та звітний аспект, тоді як МСФЗ фокусуються на економічній сутності операцій, що робить їх більш гнучкими, але й складнішими для практичного застосування.

Отже, поєднання національних і міжнародних підходів дає змогу створити ефективну систему обліку дебіторської заборгованості, де формальні вимоги НП(С)БО доповнюються аналітичними інструментами МСФЗ.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю неможливе без системного контролю за її станом, строками погашення та рівнем ризику неповернення. Контроль передбачає не лише бухгалтерський облік, а й

економічний аналіз, інвентаризацію та моніторинг платіжної дисципліни контрагентів.

Згідно з Положенням про інвентаризацію активів і зобов'язань, затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р., інвентаризація дебіторської заборгованості проводиться з метою підтвердження її реальності та уточнення сум, що підлягають отриманню. Під час цієї процедури звіряються дані бухгалтерського обліку з актами звірки розрахунків, претензіями, рішеннями судів тощо.

Контроль також базується на вимогах НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», де передбачено обов'язкове створення резерву сумнівних боргів. Його формування здійснюється за одним із двох методів: виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації за строками непогашення заборгованості.

Таке резервування виступає інструментом внутрішнього контролю, який зменшує ризик завищення активів і забезпечує достовірність фінансової звітності.

У практичному аспекті контроль за дебіторською заборгованістю реалізується через:

- аналіз коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості та середнього строку її погашення;
- встановлення кредитних лімітів і термінів оплати в договорах;
- застосування автоматизованих систем обліку, які дозволяють відстежувати заборгованість у режимі реального часу.

Крім того, у міжнародній практиці застосовується підхід до управління дебіторською заборгованістю через оцінку очікуваних кредитних збитків (Expected Credit Losses) відповідно до МСФЗ 9. Це дозволяє контролювати не лише поточні, а й потенційні ризики неплатежів, що підвищує фінансову стійкість підприємства. [46]

Таким чином, ефективний контроль дебіторської заборгованості полягає у поєднанні бухгалтерського, аналітичного та правового підходів. Його метою є

забезпечення своєчасного надходження коштів і запобігання виникненню безнадійних боргів, які можуть негативно вплинути на ліквідність підприємства.

Суб'єкти господарювання, які переходять на застосування МСФЗ або вже звітують за міжнародними стандартами, стикаються з особливостями обліку дебіторської заборгованості, що пов'язані з моделлю очікуваних кредитних збитків (Expected Credit Loss, ECL). Відповідно до IFRS 9, фінансові активи, зокрема дебіторська заборгованість, класифікуються за трьома стадіями залежно від зміни кредитного ризику.

Для активів стадії 1 резерв формується на основі очікуваних збитків протягом 12 місяців, стадії 2 передбачає оцінку збитків за весь строк заборгованості за умови суттєвого зростання кредитного ризику, а стадії 3 охоплює випадки, коли заборгованість визнається безнадійною. Така стадійна модель резервування дозволяє більш точно прогнозувати потенційні фінансові втрати та підвищує достовірність фінансової звітності [45].

Ключовим є критерій SICR (Significant Increase in Credit Risk) — суттєвого погіршення кредитної якості боржника.

Для адекватної оцінки очікуваних кредитних збитків (ECL) за МСФЗ 9 необхідно враховувати макроекономічні сценарії, такі як інфляція, зростання безробіття або рецесія. Оцінка має бути «forward-looking», тобто передбачати можливі зміни майбутніх умов, а використані моделі повинні бути документовані та чутливі до різних сценаріїв. Водночас ефективне застосування моделі ECL потребує наявності історичної бази даних, деталізації по клієнтах, сегментації портфеля та розрахунку ключових показників, таких як ймовірність дефолту (Probability of Default, PD) і значення збитків при дефолті (Loss Given Default, LGD). Часто підприємства стикаються з проблемами відсутності необхідних даних, що змушує використовувати припущення або зовнішні джерела інформації.

Для забезпечення надійності оцінки моделі проходять процедури верифікації та тестування чутливості, у тому числі сценарне тестування, що

дозволяє оцінити вплив зміни ключових факторів на резерв і підвищити прозорість фінансової звітності. Крім того, IFRS 9 вимагає докладного розкриття інформації у примітках до фінансової звітності, включно з описом методів оцінки, використаних припущень, чутливості моделей та впливу змін макросередовища. Таке розкриття дозволяє користувачам звітності отримати повну картину ризиків, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, і більш обґрунтовано приймати управлінські та інвестиційні рішення [45].

Для підвищення ефективності та прозорості обліку доцільним є зміцнення нормативної бази шляхом включення вимог щодо прозорості моделей резервування, автоматичного моніторингу простроченої заборгованості та обов'язкового розкриття інформації. Це також передбачає перевірку адекватності оцінок резервів органами державного фінансового контролю. [17]

Не менш важливим є постійне підвищення кваліфікації фахівців через курси, тренінги та семінари з тематики МСФЗ 9, управління ризиками, використання ІТ-інструментів (R, Python, ВІ-системи), що дозволяє персоналу ефективно працювати з новими підходами. Нарешті, запровадження пілотних проєктів на великих підприємствах-лідерах галузей дає змогу відпрацювати механізми резервування, перевірити моделі на практиці та оцінити їх вплив на фінансовий результат, що сприяє поступовій імплементації ECL у національну практику обліку [92].

Отже, поєднання національних стандартів обліку з елементами міжнародної практики в обліку дебіторської заборгованості дозволяє створити більш адаптивну, прозору й ефективну систему контролю обігових активів. Ключовим є не просто формальне застосування норм НП(С)БО, а використання принципів прогнозування ризиків, ретельна деталізація даних і належний контроль. Особливо важливо для підприємств, що мають міжнародних партнерів або прагнуть інвестицій - відповідність міжнародним стандартам підсилює довіру до їхньої фінансової звітності.

1.3. Поняття кризи в системі функціонування і розвитку підприємства та формування механізмів антикризового управління діяльністю підприємств

У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують у динамічному та нестабільному зовнішньому середовищі, що зумовлює постійну необхідність адаптації до змін і здатності протистояти різноманітним викликам. Одним із найважливіших явищ, що суттєво впливають на стабільність та ефективність діяльності суб'єктів господарювання, є криза. Її виникнення може бути зумовлене як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, а наслідки - критичними для подальшого існування підприємства.

На рис. 1.3. наведено ситуації за яких дебіторська заборгованість стає безнадійною.

Рис. 1.3. Умови визнання дебіторської заборгованості безнадійною [58]

Криза - це не лише загроза, а й потенційна можливість для переосмислення стратегії, реструктуризації діяльності та впровадження інновацій. Саме тому важливо не лише вчасно ідентифікувати ознаки кризового стану, але й сформулювати дієвий механізм антикризового управління, який

дозволить мінімізувати ризики, стабілізувати діяльність підприємства та створити умови для його подальшого розвитку [38].

На рис на 1.4. наведено оцінку впливу дебіторської заборгованості на вартість підприємства.

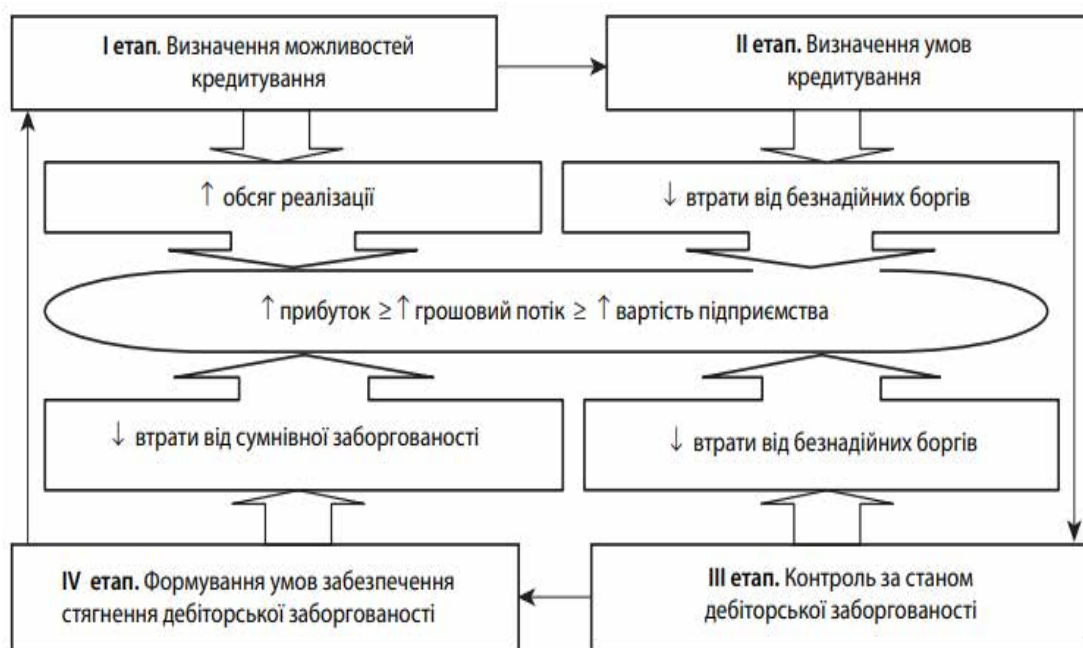

Рис. 1.4. Вплив процесу управління дебіторською заборгованістю на вартість підприємства [6]

Також важливо визначити головні аспекти, що суттєво впливають на фінансовий результат (рис. 1.5).

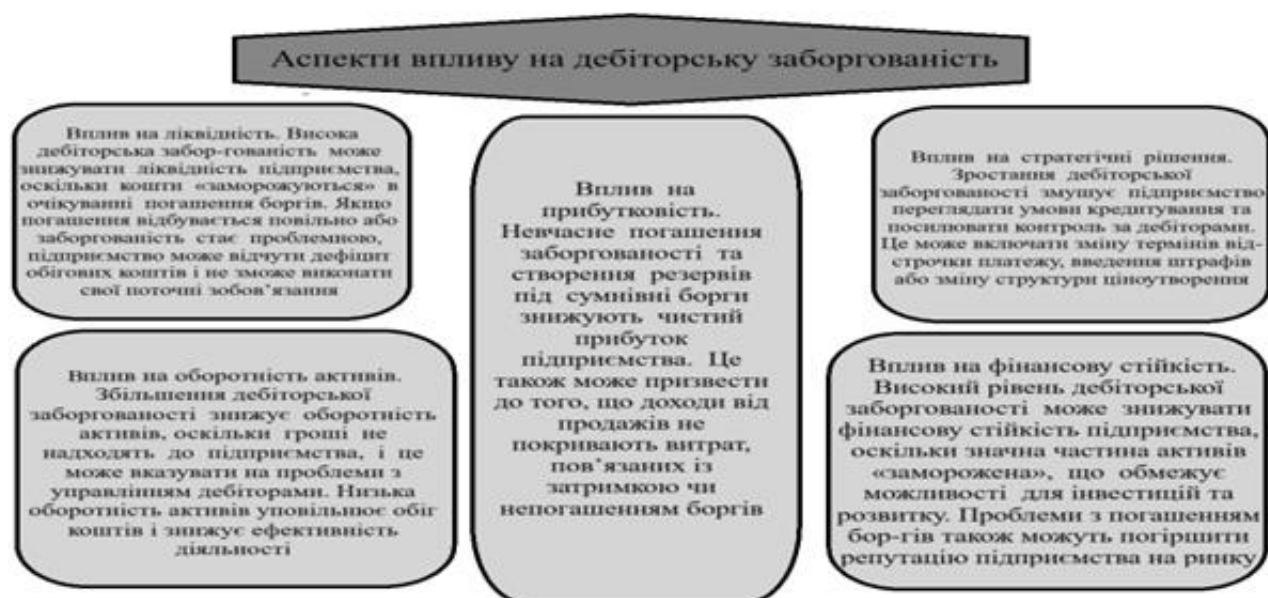

Рис. 1.5. Аспекти впливу на дебіторську заборгованість, що впливають на фінансовий результат [68]

У процесі економічних трансформацій в Україні підприємства змушені адаптуватися до нових умов функціонування. З одного боку, посилення конкуренції, а з іншого - нестабільність податкового й правового середовища призводять до зростання кількості кризових явищ у діяльності суб'єктів господарювання. У результаті виникає нагальна потреба у створенні ефективної системи діагностики фінансових труднощів, запобіганні банкрутству, а також розробці дієвих стратегій виходу з кризових ситуацій.

Складність ситуації ускладнюється тим, що поняття «криза» та «криза на підприємстві» не мають однозначного трактування у науковій літературі, оскільки це явище є багатограним і системно складним. Визначення сутності кризи виступає теоретичною основою формування ефективного антикризового управління, яке сьогодні стає не просто інструментом подолання труднощів, а невід'ємною складовою стратегічного управління підприємством [40].

Поняття «криза» є складним і багатовимірним, оскільки охоплює різноманітні прояви порушення стабільного функціонування підприємства. У науковій літературі не існує єдиного підходу до трактування цього явища, одним із поширених підходів є розгляд кризи як порушення життєздатності підприємства, що проявляється через накопичення внутрішніх протиріч або ускладнень у взаємодії з зовнішнім середовищем. Такий підхід дозволяє виявити циклічність кризових процесів та їх зв'язок з етапами розвитку підприємства. Водночас інші вчені акцентують увагу на тому, що кризи можуть виникати не лише в результаті зовнішніх впливів чи стратегічних помилок, а й бути наслідком внутрішніх дисбалансів, таких як невідповідність між технологічним рівнем виробництва та компетенціями персоналу.

Дослідники Ансофф І., Альтман Е., Фінк С., Мітрофф І., Шривістава П., Хіт Р. та Дафт Р. підкреслюють, що виникнення кризової ситуації на підприємстві часто свідчить про стратегічні проблеми - це може бути як результат неефективної стратегії, так і наслідок її недостатньо якісної реалізації. У деяких випадках - і те, й інше діє одночасно, посилюючи загрозу для стабільності підприємства.

Поняття «криза підприємства» охоплює широкий спектр явищ — від локальних збоїв і конфліктів у системі управління чи організації процесів до повної втрати підприємством здатності функціонувати. Водночас ототожнення кризи з банкрутством не можна вважати цілком обґрунтованим, оскільки банкрутство є лише крайньою, завершальною фазою кризового розвитку. Такий вузький підхід не дозволяє вчасно виявляти загрози та впроваджувати превентивні заходи управління на ранніх стадіях кризи.

Для ефективного антикризового реагування необхідним елементом є якісна оцінка кризових процесів, що дає змогу визначити їх глибину, ступінь впливу та стадію розвитку. Лише за наявності таких даних можливе ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на стабілізацію ситуації та мінімізацію негативних наслідків. [57]

Для вітчизняних підприємств, головні чинники, які сприяли появі кризи, можна оформити у вигляді таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Основні причини виникнення кризового стану на вітчизняних підприємствах

№	Група причин	Конкретні прояви / характеристики
1	Недосконалість взаємодії механізмів	Слабкий зв'язок між соціально-політичним, господарсько-економічним та культурно-психологічним механізмами
2	Незадовільне керівництво (внутрішній чинник)	- Нестача знань у керівників - Відсутність стратегічного бачення - Слабка дисципліна - Низька мотивація, аморальність - Незбалансована управлінська команда
3	Недостатній контроль	- Відсутність планування - Необґрунтовані управлінські рішення - Часті помилки (інженерні, управлінські, політичні)
4	Проблеми у фінансовому управлінні	- Відсутність гнучкого фінансового планування - Неефективний аналіз та управління ризиками

Криза є не просто випадковим порушенням, а специфічною фазою в еволюції підприємства, під час якої змінюється або руйнується сформована система внутрішніх зв'язків. У деяких випадках криза веде до трансформації

організаційної структури чи моделі управління. Важливо розуміти, що кризовий процес обмежений у часі - він може бути керованим або принаймні контрольованим за умови своєчасного втручання. Проте, за відсутності відповідної реакції, криза здатна перейти у фазу незворотних змін, що значно ускладнює відновлення нормального функціонування підприємства.

Таким чином, кризи в діяльності підприємств — це не поодинокі випадки, а закономірні явища, які мають певну динаміку розвитку. Розуміння цієї динаміки є ключовим для побудови ефективної системи антикризового управління, здатної реагувати не лише на наслідки, а й на причини виникнення кризових ситуацій [84].

В табл. 1.6 наведено елементи ефективних механізмів антикризового управління

Таблиця 1.6

Елементи ефективних механізмів антикризового управління [34]

Елемент механізму	Основні складові та функції
Стратегічне планування	Розробка сценаріїв розвитку подій, визначення ключових ризиків, плани дій на випадок кризи
Системи раннього попередження	Моніторинг внутрішніх і зовнішніх факторів, що сигналізують про наближення кризи
Фінансовий менеджмент	Оптимізація витрат, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, залучення фінансування
Операційний менеджмент	Підвищення ефективності виробництва, оптимізація логістики, управління запасами
Менеджмент персоналу	Підготовка працівників до кризових ситуацій, підтримка соціальної стабільності в колективі
Комунікації	Своєчасне інформування всіх зацікавлених сторін про ситуацію на підприємстві

Важливим інструментом для удосконалення антикризового управління підприємств стає штучний інтелект (ШІ). Він допомагає проактивно керувати ризиками через аналіз великих обсягів даних, прогнозування трендів, ідентифікацію ризиків, створення сценаріїв розвитку подій і автоматизацію рутинних завдань. ШІ застосовують у прогнозуванні попиту, виявленні шахрайства, управлінні запасами та технічних збоїв. Водночас ефективність ШІ

залежить від якості даних, потребує досвідчених аналітиків для інтерпретації результатів і викликає етичні питання.

Компанії, такі як Tesla, Amazon, Siemens, Walmart і Capital One, успішно впроваджують ІІ для підвищення стійкості та конкурентоспроможності. Застосування ІІ дозволяє краще прогнозувати ризики, оптимізувати ресурси, швидше приймати рішення, покращувати обслуговування клієнтів і адаптуватися до ринкових змін [34].

Розвиток антикризового управління є безперервним процесом, що вимагає постійного вдосконалення. Сучасні підходи орієнтовані на проактивне управління ризиками, яке полягає у прогнозуванні потенційних загроз і своєчасному впровадженні заходів для їх мінімізації замість реагування на вже наявні проблеми. Важливою складовою є застосування сучасних технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, що дозволяють ефективно аналізувати великі обсяги даних і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Крім того, співпраця з зовнішніми експертами забезпечує підприємствам доступ до додаткових знань і досвіду, що посилює їх здатність протистояти кризам. Враховуючи міжнародний економічний контекст, підприємствам необхідно постійно адаптувати свої стратегії та інструменти антикризового управління для забезпечення стабільного розвитку в умовах невизначеності.

Висновки до розділу 1

Зростання дебіторської заборгованості призводить до зниження ліквідності підприємства, оскільки значна частина його ресурсів «заморожується» у вигляді коштів, які ще не надійшли на рахунок. Це може спричинити касові розриви, затримки з оплатою власних зобов'язань, а в окремих випадках — необхідність залучення дорогого короткострокового фінансування. Таким чином, високий рівень дебіторської заборгованості не є позитивним показником, якщо він не супроводжується чітко налагодженою системою контролю за своєчасністю платежів та оцінкою платоспроможності контрагентів.

У зв'язку з цим, ефективне управління дебіторською заборгованістю повинно не лише сприяти збільшенню обсягів реалізації, а й забезпечувати своєчасне повернення коштів, зменшення фінансових ризиків і підтримання стабільного грошового потоку підприємства.

Що стосується формування механізмів антикризового управління діяльністю підприємств, варто розуміти таке поняття, як чинники активізації антикризового управління. Чинники активізації антикризового управління — це умови, які виникають у середовищі функціонування підприємства і загрожують порушенню його поточної чи майбутньої діяльності, що викликає необхідність застосування відповідних антикризових заходів. Основною ознакою для класифікації таких чинників є рівень їх виникнення. Для усунення негативного впливу очікуваних чинників підприємство може застосовувати антикризові дії стратегічного характеру, тоді як для спонтанних чинників — оперативного чи тактичного.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження

Товариство з обмеженою відповідальністю «РОЗМАЙ АГРО» (додаток Б.1) - це аграрне підприємство, яке займається торгівлею хімічними продуктами, засобами захисту рослин, хімічними добривами, молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями, жирами, кормами, необробленим тютюном, квітами та іншими продуктами. Датою реєстрації даного товариства є 28 вересня 2017 року, кодом ЄДРПОУ 41622215, юридична адреса: м. Київ, вулиця Метрологічна, будинок 14Б.

ТОВ, як вид організаційно-правової форми - забезпечує самостійність у прийнятті управлінських рішень, а також гнучкість у формуванні структури управління та розподілі прибутку між засновниками. Керівництво товариством здійснює генеральний директор Колесник Віктор Федорович, який водночас є засновником та кінцевим бенефіціарним власником підприємства. Вищим органом управління виступають загальні збори учасників, що визначають основні напрями діяльності товариства, затверджують фінансові результати та розподіл прибутку. Основним видом економічної діяльності відповідно до КВЕД є 46.75 - оптова торгівля хімічними продуктами, додатковими видами діяльності виступають:

- ✓ 46.21 - оптова торгівля зерном, насінням і кормами для тварин;
- ✓ 46.33 - оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами;
- ✓ 01.61-01.64 - допоміжна діяльність у рослинництві, післяурожайна обробка та підготовка насіння для відтворення;
- ✓ 47.76 - роздрібна торгівля добривами, насінням і кормами у спеціалізованих магазинах;
- ✓ 49.41 - вантажний автомобільний транспорт;

✓ 68.20 - надання в оренду та експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;

✓ 73.11, 73.20 - рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку.

Такий спектр діяльності свідчить про диверсифікованість господарських операцій підприємства та орієнтацію на комплексне забезпечення аграрного ринку товарами й послугами. Основними клієнтами є сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства та постачальники агрохімічної продукції.

Організаційна структура управління ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» має лінійно-функціональний характер, що забезпечує раціональний розподіл управлінських повноважень між керівником і підпорядкованими службами. До складу підприємства входять такі основні структурні одиниці: адміністративно-управлінський відділ, бухгалтерська служба, відділ постачання та збуту, складське господарство і транспортна служба.

На основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» проведемо горизонтальний аналіз активу Балансу (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз активу Балансу (Звіту про фінансовий стан)

ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022-2024 рр., тис.грн.

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022		Відхилення 2024/2023	
				(+,-)	%	(+,-)	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Нематеріальні активи			778	778	100	778	100
-первісна вартість			778	778	100	778	100
-накопичена амортизація							
Основні засоби	6053	13983	12232	6179	102,08	-1751	-12,52
-первісна вартість	13670	25095	27783	14113	103,24	2688	10,71
-накопичена амортизація	7617	11112	15551	7934	104,16	4439	39,95
Усього за розділом 1	6053	13983	13010	6957	114,93	-973	-6,96
Запаси	119292	124888	172512	53220	44,61	47624	38,13
Виробничі запаси	756	6274	5221	4465	590,61	-1053	-16,78
Товари	118536	118614	167291	48755	41,13	48677	41,04

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги	51889	62402	62679	10790	20,79	277	0,44
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	48964	48310	118850	69886	142,73	70540	146,02
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	102	1687	908	806	790,20	-779	-46,18
Інша поточна дебіторська заборгованість	14663	23980	12470	-2193	-14,96	-11510	-48,00
Гроші та їх еквіваленти	4895	6862	20729	15834	323,47	13867	202,08
Витрати майбутніх періодів	234	560	650	416	177,78	90	16,07
Інші оборотні активи	13433	13892	22947	9514	70,83	9055	65,18
Усього за розділом 2	253474	282582	411748	158274	62,44	129166	45,71
Баланс	259527	296565	424758	165231	63,67	128193	43,23

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

На підставі результатів горизонтального аналізу активів Балансу ТОВ «Розмай Агро» за 2022–2024 рр. можна зробити висновок про суттєве зростання обсягу активів підприємства, насамперед за рахунок оборотних активів. Загальний обсяг активів у 2024 р. порівняно з 2022 р. зріс на 63,67 %, а порівняно з 2023 р. — на 43,23 %, що свідчить про розширення масштабів діяльності підприємства.

Основну динаміку формують запаси та дебіторська заборгованість. Запаси збільшилися на 44,61 % за 2022-2024 рр., а товарні запаси — майже на 41 %, що може вказувати на активізацію торговельної діяльності. Важливим є різке зростання дебіторської заборгованості за виданими авансами (на 142,73 % до 2022 р.), що може означати збільшення передоплат постачальникам або зміни в умовах закупівельної політики. Водночас спостерігається зменшення іншої поточної дебіторської заборгованості, що свідчить про часткове погашення чи перегрупування боргів. [80]

Грошові кошти та їх еквіваленти зросли у понад три рази, що покращує ліквідність підприємства. Необоротні активи також збільшилися, але їхній внесок у загальну динаміку є значно меншим: зростання за 2022–2024 рр.

становило лише 14,93 %, при цьому у 2024 р. порівняно з 2023 р. зафіксовано зниження на 6,96 %, зумовлене скороченням вартості основних засобів.

Отже, структура активів ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за аналізований період характеризується зміщенням у бік оборотних активів, що свідчить про підвищення гнучкості та ресурсної мобільності підприємства. Водночас зростання дебіторської заборгованості потребує уваги з позиції контролю платіжної дисципліни та управління фінансовими ризиками.

На основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» проведемо горизонтальний аналіз пасиву Балансу (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Горизонтальний аналіз пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан)

ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022-2024 рр., тис.грн.

Найменування	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022		Відхилення 2024/2023	
				(+,-)	%	(+,-)	%
Зареєстрований капітал	50	50	50	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	17600	25475	28621	11021	62,62	3146	12,35
Усього за розділом 1	17650	25525	28671	11021	62,44	3146	12,33
Довгострокові кредити банків							
Інші довгострокові зобов'язання							
Усього за розділом 2	0	0	0	0	0	0	0
Короткострокові кредити банків	37700	58934	96374	58674	155,6	37440	63,53
Поточна кред. заборгованість за товари, роботи і послуги	108129	106153	122103	13974	12,92	15950	15,03
Поточна кред. заборгованість за розрахунками з бюджетом	3263	5	124	-3139	-96,2	119	2380
Поточна кред. заборгованість за розрахунками з оплати праці	-370	5					
Поточна кред. заборгованість за розрахунками з отриманими авансами	66285	76276	145773	79488	119,9	69497	91,11
Поточні забезпечення	1060	1616	2564	1504	141,9	948	58,66
Інші поточ зобов'язання	25810	28051	29149	3339	12,94	1098	3,91
Усього за розділом 3	241877	271040	396087	154210	63,76	125047	46,14
Баланс	259527	296565	424758	165231	63,67	128193	43,23

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

На основі горизонтального аналізу пасиву Балансу ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022–2024 рр. можна зробити висновок, що структура джерел фінансування підприємства протягом періоду зазнала суттєвих змін, зумовлених значним зростанням зобов'язань, передусім короткострокових.

Власний капітал підприємства збільшився переважно за рахунок приросту нерозподіленого прибутку, який за два роки зріс на 62,62 %, а за 2024 рік - на 12,35 %. Проте частка власного капіталу в загальній структурі пасивів зменшується через значно швидше зростання залучених коштів.

Найбільш суттєві зміни відбулися у частині короткострокових зобов'язань. Короткострокові кредити банків зросли на 155,6 % порівняно з 2022 р. та на 63,53 % порівняно з 2023 р., що свідчить про значне підвищення залежності підприємства від позикових ресурсів. Також істотно збільшилася поточна кредиторська заборгованість за отриманими авансами — майже вдвічі за два роки (на 119,9 %), що може бути результатом активної співпраці з покупцями на умовах попередньої оплати. Поточна заборгованість за товари, роботи та послуги також має позитивну динаміку (зростання на 12,92 % за два роки), що свідчить про збільшення обсягів операційної діяльності. Інші поточні зобов'язання зросли на 12,94 %, а забезпечення - на 141,9 %, що говорить про формування додаткових резервів підприємства.

Загалом пасиви підприємства у 2024 р. зросли на 63,67 % порівняно з 2022 р., що відповідає динаміці активів. Структура джерел фінансування свідчить про значне зростання фінансового навантаження, зумовлене збільшенням короткострокових зобов'язань, що з одного боку забезпечує розширення діяльності, а з іншого - підвищує ризики ліквідності та залежності від зовнішніх кредиторів.

Аналіз фінансових результатів ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» наведено в табл. 2.3 та на рис. 2.1., 2.2.

Аналіз фінансових результатів ТОВ «Розмай Агро» за 2022–2024 рр. свідчить про суттєве зростання масштабів діяльності підприємства, однак фінансова ефективність у 2024 р. погіршилася порівняно з попереднім роком.

Дохід від реалізації за два роки зріс на 71,48 %, що є позитивним показником, хоча темп приросту у 2024 р. уповільнився до 12,42 %. Аналогічну динаміку демонструє собівартість реалізованої продукції, яка зросла ще швидше - на 77,38 % за період та на 14,18 % за рік. Це призвело до зниження валового прибутку у 2024 р. на 4,95 % порівняно з 2023 р., хоча за два роки він збільшився на 23,02 %.

Таблиця 2.3

Аналіз фінансових результатів ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

за 2022-2024 рр., тис.грн.

№ пп.	Показники	Роки			Відхилення 2024 р. від 2022 р.		Відхилення 2024 р. від 2023 р.	
		2022	2023	2024	+, -	%	+, -	%
1	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	588739	898061	1009580	420841	71,48	111519	12,42
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	524863	815386	930999	406136	77,38	115613	14,18
3	Валовий прибуток (збиток)	63876	82675	78581	14705	23,02	-4094	-4,95
4	Інші операційні доходи	2390	3407	3797	1407	58,87	390	11,45
5	Адміністративні витрати	32187	26815	14607	-17580	-54,62	-12208	-45,53
6	Витрати на збут	28637	46551	52099	23462	81,93	5548	11,92
7	Інші операційні витрати	1350	923	3800	2450	181,48	2877	311,70
8	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	4092	11793	11872	7780	190,13	79	0,67
9	Інші фінансові доходи	210	281	244	34	16,19	-37	-13,17
10	Інші доходи	268	68	115	-153	-57,09	47	69,12
11	Фінансові витрати	0	2400	7880	7880		5480	228,33
12	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	4570	9742	4351	-219	-4,79	-5391	-55,34
13	Податок на прибуток	-823	-1754	-783	40	-4,86	971	-55,36
14	Чистий фінансовий результат:							
	-прибуток	3747	7988	3568	-179	-4,78	-4420	-55,33
	-збиток	-	-	-				

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

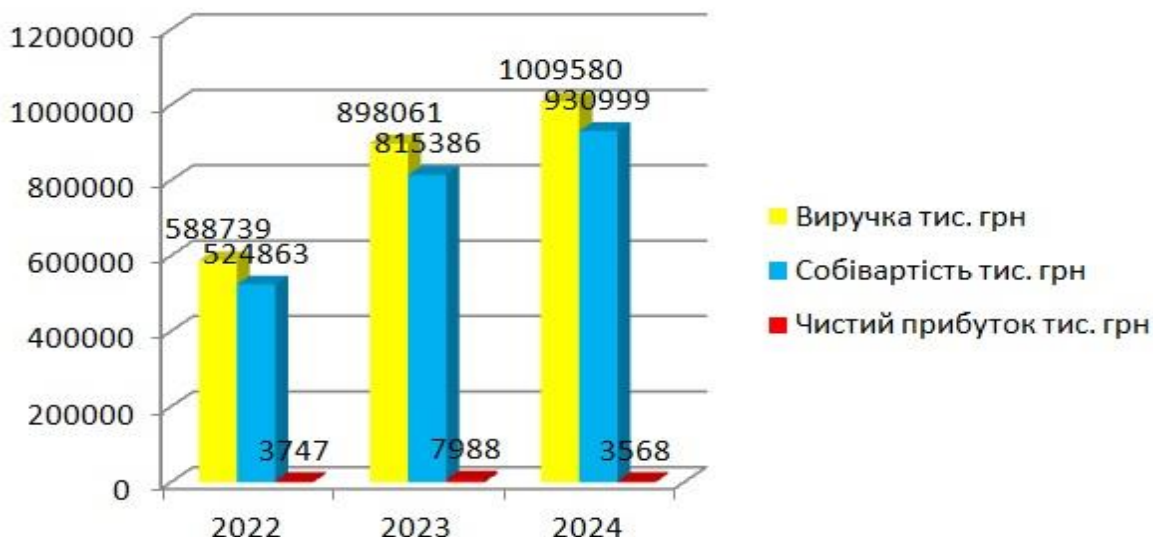

Рис. 2.1. Динаміка виручки, собівартості та чистого прибутку ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022-2024 рр., тис. грн.

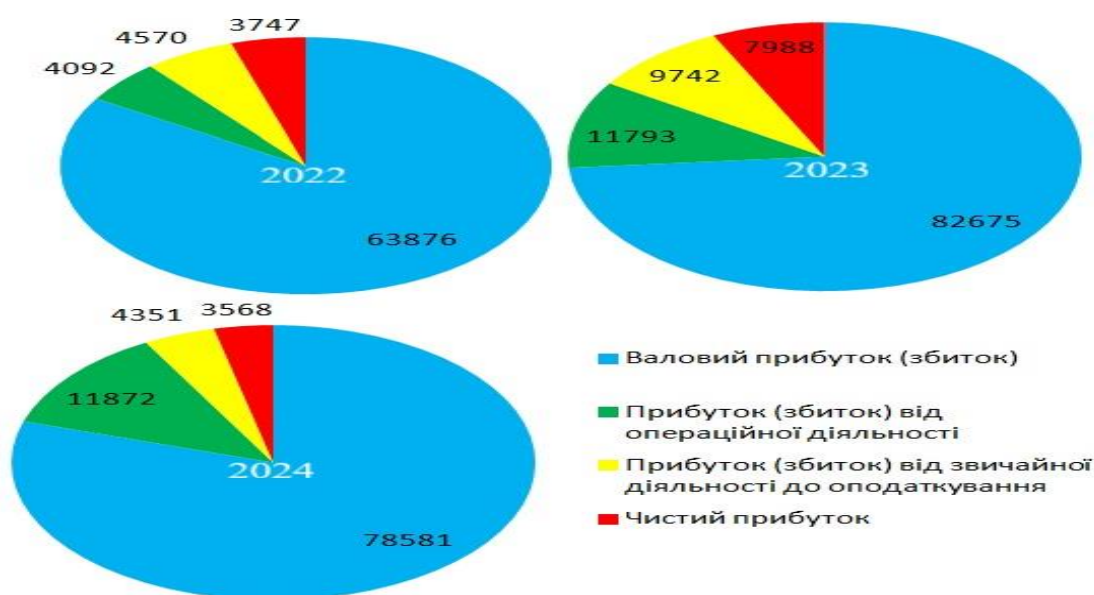

Рис. 2.2. Динаміка фінансових результатів ТОВ «Розмай Агро» 2022-2024 рр., тис. грн.

Витрати підприємства за аналізований період змінювалися нерівномірно. Адміністративні витрати суттєво скоротилися - більш ніж удвічі у 2024 р. порівняно з 2022 р., що може свідчити про оптимізацію управлінських процесів. Натомість витрати на збут зросли майже на 82 %, що пов'язано з активізацією реалізації та маркетингової діяльності. Значне зростання інших операційних витрат (майже втричі щодо показника 2022 р.) свідчить про

підвищення додаткових операційних витрат та можливі непередбачувані витрати.

Операційний прибуток за два роки збільшився майже втричі, проте його приріст у 2024 р. майже відсутній (0,67 %), що демонструє стабілізацію, але відсутність подальшого покращення ефективності. Водночас фінансові витрати зросли суттєво до 7880 тис. грн у 2024 р., що негативно вплинуло на кінцевий фінансовий результат.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування у 2024 р. зменшився на 55,34 % порівняно з 2023 р., а чистий прибуток скоротився на 4420 тис. грн (на 55,33 %). Загалом, незважаючи на зростання обсягів діяльності, фінансовий результат підприємства у 2024 р. погіршився через випереджаюче зростання витрат, особливо собівартості та фінансових витрат, що вказує на необхідність посилення контролю за витратами та підвищення ефективності операційної діяльності. Аналіз структури операційних витрат наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» 2022-2024 рр.

№ пп	Показники	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. від 2022 р.		Відхилення 2024 р. від 2023 р.	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	Матеріальні затрати	7473	12,0	11559	15,6	9696	13,8	2223	29,8	-1863	83,9
2	Витрати на оплату праці	13781	22,2	17865	24,1	25530	36,2	11749	85,3	7665	142,9
3	Відрахування на соціальні заходи	2809	4,5	3581	4,8	5277	7,5	2468	87,9	1696	147,4
4	Амортизація	2195	3,5	4018	5,4	4439	6,3	2244	102,2	421	110,5
5	Інші операційні витрати	35916	57,8	37266	50,2	25564	36,3	-	-28,8	11702	68,6
	Усього витрат	62174	100	74289	100	70506	100	8332	13,4	-3783	94,9

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022–2024 рр. показує суттєві зміни у розподілі витрат та їх пріоритетах. Загальний

обсяг операційних витрат за два роки зріс на 13,4 %, однак у 2024 р. порівняно з 2023 р. спостерігається їх скорочення на 3783 тис. грн, що може свідчити про оптимізацію витратної політики.

Структурно найбільшу частку у 2022–2023 рр. займали інші операційні витрати (понад 50 %), однак у 2024 р. їх частка істотно знизилася до 36,26 %. У абсолютному значенні вони зменшилися на 28,82 % порівняно з 2022 р. та на 68,60 % порівняно з 2023 р., що свідчить про перегляд або скорочення окремих витратних статей у цьому сегменті.

Загалом структура операційних витрат у 2024 р. свідчить про зміщення акценту підприємства на трудові ресурси та скорочення непрямих операційних витрат. Це може вказувати на посилення ролі персоналу у виробничому процесі, підвищення ефективності витрат та зменшення додаткових витратних статей.

Аналіз ліквідності ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» (табл. 2.5, рис. 2.3) за 2023–2024 рр. свідчить про відносно стабільний, хоча й недостатній рівень забезпеченості підприємства оборотними активами для покриття своїх короткострокових зобов'язань.

Таблиця 2.5

Аналіз ліквідності ТОВ «Розмай Агро» за 2023-2024 рр.

№ з/п	Показники	Формула розрахунку показника фінансового стану	2023 р.	2024 р.	Орієнтовне позитивне значення показника
1	2	3	4	5	6
1.1	Коефіцієнт покриття	Розділ II активу балансу (рядок 1195) / розділ III пасиву балансу (рядок 1695)	1,04	1,04	> 1
1.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Розділ II активу балансу (р.1195 - р.1100) / розділ III пасиву балансу р.1695	0,58	0,6	0,6 – 0,8
1.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Розділ II активу балансу (р.1160 + р.1165) / розділ III пасиву балансу р.1695	0,03	0,05	0,25 – 0,5
1.4	Чистий оборотний капітал (тис.грн.)	Розділ II активу балансу р.1195 – розділ III пасиву балансу р.1695	11542	15661	збільшення

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

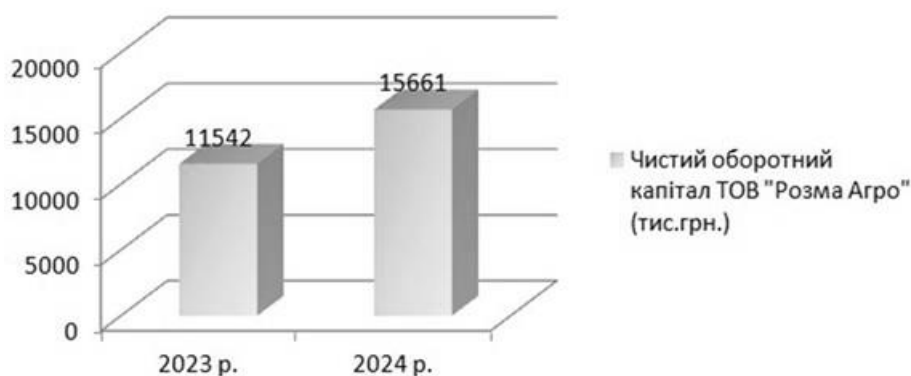

Рис. 2.3. Динаміка змін чистого оборотного капіталу ТОВ «Розмай Агро»

Коефіцієнт покриття упродовж обох років становив 1,04, що відповідає мінімально допустимому рівню (>1), однак такий показник свідчить про недостатній запас ліквідності та можливу вразливість до коливань у структурі оборотних активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2024 р. дещо зріс - з 0,58 до 0,6, досягнувши нижньої межі нормативного значення. Це вказує на певне покращення здатності підприємства швидко погашати короткострокові зобов'язання без урахування товарних запасів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності залишався значно нижчим за норматив: 0,03 у 2023 р. та 0,05 у 2024 р. За нормативу 0,25–0,5 такі значення означають дуже низький рівень найліквідніших активів (грошових коштів та їх еквівалентів), що є потенційним ризиком у разі необхідності термінового погашення зобов'язань.

Позитивною тенденцією є зростання чистого оборотного капіталу з 11542 тис. грн до 15661 тис. грн, що свідчить про збільшення резерву фінансової стійкості та підвищення можливості підприємства фінансувати поточну діяльність.

Загалом ліквідність ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» у 2024 р. дещо поліпшилася порівняно з 2023 р., але підприємство продовжує працювати з низьким рівнем абсолютної ліквідності та обмеженим запасом міцності за загальними показниками. Це вказує на необхідність підвищення обсягів грошових активів,

оптимізації структури зобов'язань та посилення контролю за оборотними коштами.

Аналіз платоспроможності ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» (табл. 2.6) 2023–2024 рр. свідчить про збереження низького рівня фінансової незалежності підприємства та значну залежність від залучених коштів.

Таблиця 2.6

**Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості)
ТОВ «Розмай Агро» за 2023-2024 рр.**

№ пп.	Показники	Формула розрахунку показника фінансового стану	2023 р.	2024 р.	Орієнтовне позитивне значення показника
1	2	3	4	5	6
1.	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	Розділ I пасиву балансу р. 1495 / усього по пасиву балансу р. 1900	0,09	0,07	> 0,5
2.	Коефіцієнт фінансування	Пасив балансу (р.1595 + р.1695 + р.1700 + р.1800) / розділ I пасиву балансу р.1495	10,62	13,81	0,5 - 1
3.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	(розділ II активу балансу р.1195 – розділ III пасиву балансу р.1695) / розділ III пасиву балансу р.1695	0,04	0,04	> 0,1
4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(розділ II активу балансу р.1195 – розділ III пасиву балансу р.1695) / розділ I пасиву балансу р.1495	0,45	0,55	> 0

Примітка. Розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

Аналіз показників платоспроможності та фінансової стійкості ТОВ «Розмай Агро» за Коефіцієнт автономії у 2024 р. становив лише 0,07 проти 0,09 у 2023 р., що суттєво нижче нормативного значення (>0,5). Це означає, що лише незначна частина активів підприємства сформована за рахунок власного капіталу, а фінансова стійкість підприємства уразлива до змін умов кредитування та ринкових ризиків.

Коефіцієнт фінансування демонструє негативну тенденцію: у 2024 р. він зріс до 13,81 порівняно з 10,62 у 2023 р., що значно перевищує рекомендовані межі (0,5–1). Це свідчить про подальше зростання залежності підприємства від

позикових ресурсів та низьку здатність забезпечувати свою діяльність за рахунок власних джерел.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами залишився на рівні 0,04 упродовж обох років, що також суттєво нижче нормативного рівня ($>0,1$). Це свідчить про нестачу власних оборотних коштів для покриття поточної діяльності та можливий ризик виникнення фінансових труднощів при погіршенні ринкової кон'юнктури.

Водночас коефіцієнт маневреності власного капіталу збільшився з 0,45 до 0,55, що є позитивною тенденцією та відповідає нормативним вимогам (>0). Це означає, що підвищилася гнучкість підприємства у використанні власних ресурсів.

У цілому аналіз фінансової стійкості свідчить, що ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» має низький рівень автономії та високу залежність від зовнішнього фінансування, що може створювати суттєві ризики для його стабільності. Попри певне покращення маневреності власного капіталу, підприємству необхідно підвищувати власну капіталізацію та зменшувати частку позикових коштів у структурі пасивів, щоб зміцнити свою фінансову стійкість.

Сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги (рядок Ф.1 1125) є досить значною і динамічною, збільшившись з 51 889 тис. грн на кінець 2022 року до 140 124 тис. грн станом на 30.06.2025 року. Питома вага дебіторської заборгованості в загальній структурі активів складала: 20% у 2022 р., 21% у 2023 р., 14,8% у 2024 р. Значна частка дебіторської заборгованості в активах підтверджує, що управління дебіторською заборгованістю є критично важливим елементом операційної діяльності ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» і безпосередньо впливає на його ліквідність та фінансовий стан.

Підприємство є прибутковим за досліджуваний період 2022-2024 рр. Найбільший чистий прибуток був отриманий у 2023 році (7 988 тис. грн), а також за перше півріччя 2025 року (17 129 тис. грн), що є позитивним сигналом для його фінансової стійкості.

Отже, ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» є сучасним торговельно-виробничим підприємством аграрного спрямування, діяльність якого базується на поєднанні оптової торгівлі хімічними продуктами та наданні допоміжних послуг у сфері рослинництва. Наявність сформованої організаційної структури, стабільного керівництва та ефективної системи обліку створюють передумови для подальшого розвитку підприємства.

2.2. Організація обліку дебіторської заборгованості

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також внутрішніх наказів про облікову політику. Для облікових потреб використовується комп'ютерна програма автоматизації бухгалтерського обліку, що сприяє своєчасному формуванню фінансової інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень [64].

ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» є платником податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість (ПДВ). Підприємство здійснює регулярну звітність перед контролюючими органами, що забезпечує прозорість фінансово-господарських операцій.

Наявність значних розмірів дебіторської заборгованості суттєво впливає на ліквідність активів, фінансовий стан та платоспроможність підприємства. Організований належним чином облік дебіторської заборгованості сприятиме більш раціональному управлінню боргами, строками погашення та зменшить ймовірність виникнення безнадійної заборгованості.

Процес організації обліку дебіторської заборгованості повинен розпочинатися зі створення якісної облікової політики. На даний процес впливають різні фактори, найбільш вагомими серед них є галузева

приналежність виду діяльності, яка визначає основні елементи, що потребують розкриття [37].

Організація обліку дебіторської заборгованості є цілісною системою, яка охоплює нормативну базу, внутрішні регламенти підприємства (облікову політику), розподіл відповідальності та ефективний документообіг. Метою такої організації є формування повної, достовірної та своєчасної інформації про стан і рух дебіторської заборгованості, необхідної для управління та мінімізації ризиків [12]. Організація обліку дебіторської заборгованості базується на таких ключових елементах: нормативно-правове забезпечення, організаційно-функціональна структура бухгалтерської служби, облікова політика підприємства в частині дебіторської заборгованості, порядок документообігу та застосування автоматизованої форми обліку [52].

Формування облікової політики господарюючого суб'єкта – досить складний процес, який вимагає наявності організаційних, технічних, кадрових можливостей. Він не завершується лише затвердженням Положення про облікову політику, а реалізується впродовж всієї діяльності підприємства. На сьогодні власники приділяють не достатньо уваги формуванню облікової політики, що має негативний вплив на обліковий процес, формування внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків, визначення фінансових результатів [47].

У зв'язку з цим в Наказі (Положенні) про облікову політику має бути відображена наступна інформація:

- визначення об'єктів обліку;
- визначення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості;
- визнання та оцінка;
- відображення в первинних документах;
- вибір методу розрахунку резерву сумнівних боргів;
- порядок списання безнадійної заборгованості;
- порядок проведення інвентаризації;
- відображення в управлінській звітності;

- організація внутрішнього контролю.

Якість обліку дебіторської заборгованості безпосередньо залежить також від чіткого розподілу обов'язків між структурними підрозділами. На ТОВ «РОЗМАЙ АГРО», виходячи з його організаційної структури, за процес управління та обліку дебіторською заборгованістю відповідають:

- генеральний директор (затвердження облікової політики, затвердження договорів та кредитних лімітів, підписання наказів про списання безнадійної заборгованості);

- відділ постачання та збуту (контроль за дотриманням договірних умов (строки, ціни, умови оплати), ініціювання відвантаження, моніторинг своєчасності оплати, первинний збір даних про прострочену заборгованість, підготовка актів звірки);

- бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером (безпосередній облік, облік резерву сумнівних боргів (РСБ), контроль за формуванням і використання РСБ, відображення дебіторської заборгованості у звітності, підготовка актів звірки, підготовка аналітичних таблиць).

Стосовно облікової політики підприємства в частині дебіторської заборгованості, облікова політика ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» – це внутрішній організаційно-розпорядчий документ, який конкретизує норми законодавства, встановлюючи внутрішні правила ведення обліку.

Облікова політика ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» чітко регламентує порядок відображення, оцінки та класифікації дебіторської заборгованості відповідно до національних стандартів, зокрема:

1. Класифікація дебіторської заборгованості: на підприємстві здійснюється поділ на довгострокову (обліковується на рахунку 18) та поточну (обліковується на рахунках 36, 37). У структурі поточної дебіторської заборгованості виділяють дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги (ключовий рахунок 36) та іншу поточну дебіторську заборгованість (рахунок 37), що забезпечує деталізацію та прозорість розрахунків. З метою достовірного відображення активів, вся дебіторська заборгованість

класифікується на сумнівну (під яку створюється резерв сумнівних боргів) та безнадійну (що підлягає списанню).

2. Методика створення резерву сумнівних боргів (рахунок 38): відповідно до вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» створює РСБ. Як обраний метод розрахунку РСБ застосовується метод абсолютної суми сумнівної заборгованості. Обґрунтуванням вибору цього методу є його консервативність та точність, оскільки він ґрунтується на детальному аналізі фінансового стану та платоспроможності кожного конкретного боржника, а також на аналізі строків прострочення. Для визнання заборгованості сумнівною та формування резерву встановлена чітка шкала прострочення: наприклад, прострочення понад 30 днів може призводити до відрахування 10%, понад 60 днів - 50%, а понад 90 днів - 100% суми заборгованості в РСБ. Розрахунок РСБ здійснюється з періодичністю щоквартально (або щомісячно), що гарантує своєчасне коригування чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості та достовірне відображення фінансового результату підприємства.

Заборгованість визнається безнадійною (і підлягає списанню) у разі закінчення терміну позовної давності (3 роки) або підтвердження неплатоспроможності боржника (ліквідація, банкрутство, підтверджена судом).

Списання здійснюється за наказом керівника (Колесника В.Ф.) на підставі акту інвентаризації та висновку головного бухгалтера (Зозуля Р.М.). Сума списується за рахунок РСБ (дебет 38 кредит 36), а в разі його недостатності – відноситься до інших операційних витрат (дебет 944 кредит 36).

На ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» застосовується автоматизована (комп'ютерна) форма обліку з використанням спеціалізованого програмного забезпечення BAS Бухгалтерія.

До переваг автоматизованої форми ведення обліку можна віднести:

- впорядкування інформаційних потоків, що суттєво зменшує час отримання інформації (формально за кілька кліків);

- зменшення ймовірності помилок, що допомагає уникнути штрафів і санкцій;

- бухгалтерський облік стає більш ефективним та економічним, а також з'являється можливість безпечної оптимізації оподаткування. Загалом автоматизація підвищує оперативність ведення обліку.

Документообіг дебіторської заборгованості ТОВ «РОЗМАЙ АГРО», тобто рух первинних документів від моменту їх створення до здачі в архів наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Документообіг дебіторської заборгованості

Цикл дебіторської заборгованості	Первинні документи	Функціональна роль
1. Виникнення	Договір купівлі-продажу/надання послуг, Рахунок-фактура, Видаткова накладна, ТТН, Акт виконаних робіт	Відображення суми та термінів та умов виникнення/погашення дебіторської заборгованості.
2. Погашення	Банківська виписка, Прибутковий касовий ордер Звіт про використання грошових коштів/електронних грошей наданих на відрядження або під звіт та документи, які підтверджують витрати пов'язані з використанням коштів під час відрядження	Підтвердження фактичного надходження коштів та закриття дебіторської заборгованості
3. Контроль та звірка	Акт звірки розрахунків (між ТОВ «Розмай Агро» та контрагентом), Наказ про проведення інвентаризації, Інвентаризаційний опис	Ключовий інструмент для підтвердження суми дебіторської заборгованості та виявлення простроченої/сумнівної заборгованості
4. Списання	Наказ керівника про списання, Акт інвентаризації дебіторської заборгованості, Бухгалтерська довідка про закінчення терміну позовної давності	Юридичне та облікове оформлення визнання дебіторської заборгованості безнадійною

Примітка: створено автором

Облік дебіторської заборгованості у межах підприємства здійснюється з моменту складання і підписання договору. Відповідно до ст. 205 Цивільного кодексу України [83] правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо

інше не встановлено законом. Правочин, для якого законом не встановлена обов'язкова письмова форма, вважається вчиненим, якщо поведінка сторін засвідчує їхню волю до настання відповідних правових наслідків.

Укладення договору поставки в усній формі законодавством не заборонено, за умови одноразової поставки та за наявності доказів, що підтверджують його укладення. Проте, укладення усного договору є ризиковим насамперед для сторін договору. Особливо, якщо вашим контрагентом є юридична особа – обов'язково укладати письмовий договір [14].

Ефективність документообігу на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» забезпечується централізацією зберігання електронних копій первинних документів у системі обліку та регламентованими термінами подачі документів від відділу збуту до бухгалтерії.

2.3. Методика обліку дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість за товарними операціями виникає у процесі звичайної діяльності підприємства - під час продажу товарів, виконання робіт чи надання послуг. Вона є складовою операційної діяльності та потребує окремого контролю в обліку [9]. Основні види товарних операцій, які створюють дебіторську заборгованість: продаж продукції з відстроченням платежу; виконання робіт або надання послуг без негайної оплати; укладення індивідуальних контрактів або замовлень на специфічну продукцію.

На відміну від товарної, нетоварна дебіторська заборгованість не пов'язана з основною діяльністю підприємства. Вона виникає внаслідок інших операцій - авансів, претензій, позик чи розрахунків за доходами - і має окремий обліковий статус. Такі операції обліковуються за рахунком 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [78].

Для обліку дебіторської заборгованості ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» використовують наступні рахунки:

- рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» призначений для відображення інформації по розрахункам з покупцями і замовниками. розрахунки з покупцями, які знаходяться на території України;

- рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами», оскільки в процесі діяльності підприємства виникає поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції та наданням послуг.

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості застосовується рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Науковці вважають, що субрахунок 184 «Інші необоротні активи» є недоцільним, оскільки довгострокова дебіторська заборгованість і необоротні активи належать до різних економічних категорій і мають обліковуватись окремо [1,30].

До рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» на досліджуваному підприємстві відкривають наступні субрахунки:

- 361 Розрахунки з вітчизняними покупцями;
- 362 Розрахунки з іноземними покупцями

До рахунку 37 Розрахунки з різними дебіторами:

- 371 Розрахунки за виданими авансами;
- 372 Розрахунки з підзвітними особами;
- 373 Розрахунки за нарахованими доходами;
- 374 Розрахунки за претензіями;
- 375 Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків;
- 377 Розрахунки з іншими дебіторами;
- 378 Розрахунки з державними цільовими фондами.

За даними фінансової звітності ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» не має довгострокової дебіторської заборгованості.

Кореспонденції рахунків з обліку дебіторської заборгованості наведені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Кореспонденції рахунків з обліку дебіторської заборгованості [8]

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума (грн)
Виникнення торговельної дебіторської заборгованості			
Відвантажено товари/надано послуги покупцеві (з ПДВ)	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	702/703 «Дохід від реалізації товарів/послуг»	12 000
Нарахування податкових зобов'язань з ПДВ	702/703 «Дохід від реалізації товарів/послуг»	641 «Розрахунки за податками» (субрахунок ПДВ)	2 000
Списання собівартості реалізованих товарів	902 «Собівартість реалізованих товарів»	28 «Товари»	7 500
Облік іншої поточної дебіторської заборгованості			
Видача авансу за поставачальнику товари/послуги	371 «Розрахунки за виданими авансами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	5 000
Нарахування доходу (штрафи, пеня, неустойки)	374 «Розрахунки за претензіями»	715 «Отримані штрафи, пені, неустойки»	800
Визнання дебіторської заборгованості працівника	375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»	1 200
Погашення та коригування дебіторської заборгованості			
Надходження коштів від покупця	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	12 000
Проведення взаємозаліку	631 «Розрахунки з вітчизняними поставачальниками»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	3 500
Повернення покупцем раніше відвантажених товарів	704 «Вирахування з доходу»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	1 500
Нарахування резерву сумнівних боргів	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	38 «Резерв сумнівних боргів»	600
Списання безнадійної дебіторської заборгованості	38 «Резерв сумнівних боргів»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	600

Основний обсяг дебіторської заборгованості на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» формується за рахунок торговельної заборгованості (розрахунки з покупцями за

реалізовані товари/послуги), що обліковується на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Важливо вчасно погасити дебіторську заборгованість, адже погашення дебіторської заборгованості (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Облік погашення та коригування дебіторської заборгованості [72]

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума (грн)
Погашення дебіторської заборгованості			
Надходження коштів від покупця на поточний рахунок	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	10 000
Проведення взаємозаліку	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	3 000
Погашення дебіторської заборгованості шляхом отримання векселя	34 «Короткострокові векселі одержані»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	4 500
Коригування дебіторської заборгованості			
Повернення покупцем раніше відвантажених товарів	704 «Вирахування з доходу»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	1 200
Коригування податкових зобов'язань при поверненні товару	641 «Розрахунки за податками» (субрахунок ПДВ)	704 «Вирахування з доходу»	200
Облік безнадійної заборгованості			
Списання безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок РСБ	38 «Резерв сумнівних боргів»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	600
Списання безнадійної дебіторської заборгованості, якщо РСБ не створювався або його недостатньо	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	900
Відображення списаної безнадійної дебіторської заборгованості на позабалансовому рахунку	071 «Списана дебіторська заборгованість»	—	900
Надходження раніше списаної дебіторської заборгованості			
Надходження коштів від боржника, заборгованість якого була раніше списана	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»	500
Одночасне списання суми з позабалансового обліку	—	071 «Списана дебіторська заборгованість»	500

Оскільки, ТОВ «Розмай Агро» здійснює діяльність у сфері оптової торгівлі, тому можуть виникати розрахунки в іноземній валюті. Валютна

дебіторська є монетарною статтею (кошти, які мають бути отримані), що вимагає перерахунку на дату балансу та дату здійснення операції із визнанням курсових різниць (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Облік дебіторської заборгованості за розрахунками з іноземними покупцями і замовниками [69]

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Виникнення дебіторської заборгованості в інвалюті (250 USD × 40 грн)	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	702 «Дохід від реалізації товарів»	10 000
Нарахування додатного курсової різниці (зростання курсу інвалюти) на дату балансу/операції (курс зріс з 40,00 до 41,20 грн/USD) (41,2*250-10 000 = 300)	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	714 «Дохід від операційної курсової різниці»	300
Нарахування від'ємної курсової різниці (падіння курсу інвалюти) на дату балансу/операції	945 «Втрати від операційної курсової різниці»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	-

Оборотно-сальдова відомість призначена для узагальнення даних бухгалтерського обліку, відображаючи залишки на початок і кінець періоду, а також дебетові та кредитові обороти за кожним рахунком та призначена для перевірки правильності ведення обліку, зв'язку між рахунками та балансом, а також для формування різних фінансових звітів.

Аналітичний облік є важливим для забезпечення можливості чіткого відстеження боргів за термінами та конкретними контрагентами. На ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» деталізований аналітичний облік за рахунком 36 ведеться за такими основними параметрами: контрагенти (покупці), де кожен покупець має окрему аналітичну картку; договори (рахунки-фактури), що дозволяє відстежувати умови оплати та терміни за кожною конкретною операцією; та терміни виникнення та погашення з групуванням за термінами прострочення (наприклад, 0-30 днів, 31-60 днів і т.д.).

Наявність деталізованого аналітичного обліку дозволяє відділу збуту та керівництву швидко ідентифікувати проблемні борги та вживати заходів для їх

стягнення, що є основою для побудови ефективної системи внутрішнього контролю [2].

2.4. Облік створення та використання резерву сумнівних боргів (резерв під очікувані кредитні збитки) відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку

У контексті забезпечення достовірності фінансової звітності та ефективного антикризового управління, ключову роль відіграє правильна оцінка дебіторської заборгованості, зокрема, визнання та резервування потенційних збитків. Облік сумнівної дебіторської заборгованості здійснюється шляхом створення резерву сумнівних боргів за НП(С)БО та резерву під очікувані кредитні збитки при веденні обліку за МСФЗ, методологія формування якого має суттєві відмінності між національними (НП(С)БО) та міжнародними (МСФЗ) стандартами.

Резерв сумнівних боргів (РСБ) - оціночна величину, на яку коригується балансова вартість дебіторської заборгованості з метою відображення можливих втрат унаслідок її непогашення. Згідно з п. 7 НП(С)БО 10, формування такого резерву здійснюється щодо поточної дебіторської заборгованості, погашення якої викликає сумніви. При цьому довгострокова заборгованість, заборгованість, призначена для реалізації, а також окремі інші випадки не підлягають включенню до складу резерву [31].

Заборгованість може бути віднесена до категорії сумнівної у випадках порушення встановлених строків її погашення, наявності судових проваджень, оголошення боржника банкрутом чи за наявності інших факторів, що викликають сумніви щодо його платоспроможності [31].

Сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. Важливо зазначити, що чіткі правила, щодо виникнення такого сумніву та його фіксації на законодавчому рівні не

передбачено. Тому підприємство має право прописати у власній обліковій політиці періодичність перегляду дебіторської заборгованості, але не рідше ніж на дату балансу, та процедури, які засвідчать наявність сумніву та його документальне оформлення.

Методи визначення резерву сумнівних боргів наведені на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Методи визначення резерву сумнівних боргів

Відповідно, коефіцієнт сумнівності розраховується:

1. за питомою вагою безнадійних боргів у чистому доході;
2. за класифікацією дебіторської заборгованості за строками непогашення;
3. за середньою питомою вагою списаної протягом попередніх 3–5 років дебіторської заборгованості у її загальній сумі на початок відповідного періоду.

Підприємство повинно обрати метод визнання сумнівних боргів для створення резерву, прописати дані положення в обліковій політиці та застосовувати на кожну дату балансу.

На практиці в ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» необхідно з періодичністю 1 на тиждень (або 1 раз на місяць) перевіряє поточну заборгованість на можливість протермінувань. У випадку останніх, відповідальні за дану ділянку працівники комунікують з клієнтами (дзвінком або листуються електронними засобами зв'язку) з'ясовують причину таких несплат та можливості подальшої оплати боргу. У випадку критичних ситуацій (зміна управлінського персоналу, відсутність зв'язку тощо) слід негайно зреагувати та написати відповідну вимогу або претензію про необхідність погашення боргу. Вважаємо, що виникнення такої ситуації і свідчитиме, що борг може бути не погашено і він є сумнівним. Що і є, бухгалтеру підставою створення на такий борг резерву сумнівних боргів.

Також слід зазначити, що в податковому розумінні, зокрема для високодохідників (дохід за рік більше 40 млн грн), створення резервів сумнівних боргів є збільшуючою податковою різницею для оподаткованого податку на прибуток.

До набрання чинності МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» підприємства, які складала фінзвітність за вимогами МСФЗ оперували економічною категорією «резерв сумнівних боргів». З набранням чинності МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [45] замість поняття «резерв сумнівних боргів» введено новий термін - «резерв під очікувані кредитні збитки».

Міжнародний стандарт фінансової звітності МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» запровадив принципово нову модель визнання знецінення фінансових активів, відому як модель очікуваних кредитних збитків (ECL - Expected Credit Loss). Ключова відмінність полягає у переході від реактивної моделі (збиток визнається, коли він настав, Incurred Loss, як у НП(С)БО 10) до проактивної моделі (збиток визнається, коли він *очікується*, Expected Loss) (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Порівняльний аналіз ECL-моделі (МСФЗ 9) та РСБ-моделі (НП(С)БО 10)

Характеристика	НП(С)БО 10 (Модель РСБ)	МСФЗ 9 (ECL-модель)
Час визнання збитку	Факт настання збитку (Incurred Loss): Резерв створюється лише тоді, коли борг стає сумнівним (зазвичай, після факту прострочення)	Очікування збитку (Expected Credit Loss): Резерв створюється одразу при виникненні ДЗ, ґрунтуючись на прогнозній оцінці ризику
База для оцінки	Минулий досвід прострочень, шкала прострочення, поточний фінансовий стан боржника	Минулий досвід, поточні умови та майбутні макроекономічні прогнози (зміна ВВП, інфляція, галузеві ризики)
Оціночний період	Як правило, на дату Балансу	Триетапна модель (для ДЗ): 12-місячний ECL (здоровий актив) або Lifetime ECL (весь термін життя заборгованості, якщо ризик значно зріс)
Облікова мета	Відображення дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю	Відображення економічної сутності кредитного ризику з першого дня існування активу

Примітка: систематизовано автором на основі [24]

МСФЗ 9 регламентує визнавати знецінення фінансових активів у сумі очікуваного кредитного збитку. У стандарті відсутнє визначення понять «значне зростання кредитного ризику» і «дефолт». Тому кількісні та якісні показники, що характеризуватимуть ці поняття, бухгалтер має визначати на власний розсуд.

Резерв під очікувані кредитні збитки створюють:

- ✓ для фінансових активів, що їх оцінюють за амортизованою вартістю, а саме позик, що видала компанія; дебіторської заборгованості (у т. ч. торговельної); грошових коштів; депозитів; ощадних (депозитних) сертифікатів, не призначених для продажу, тощо;

- ✓ фінансових ктивів, що їх оцінюють за справедливою вартістю через інший сукупний дохід;

- ✓ дебіторської заборгованості за орендою, що виникає відповідно до МСФЗ 16 «Оренда»;

✓ дебіторської заборгованості й контрактного активу, які виникають відповідно до МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами»;

✓ договорів фінансової гарантії.

Резерв під очікувані кредитні збитки розраховується за двома методами:

✓ загальний (за стадіями зростання кредитного ризику);

✓ спрощений (матричний).

Ключовий фактор загального методу розрахунку резерву під очікувані кредитні збитки полягає в наступному: якщо з моменту первісного визнання фінансового активу кредитний ризик значно зріс - резерв оцінюють у розмірі, що дорівнює очікуваним кредитним збиткам за весь строк дії активу (п. 5.5.3 МСФЗ 9). Якщо зростання незначне - резерв визнають у сумі 12-місячних очікуваних кредитних збитків (п. 5.5.5 МСФЗ 9).

Загальний метод розрахунку резерву під очікувані кредитні збитки передбачає три стадії зростання кредитного ризику фінансового активу [43]:

- перша стадія (значного зростання кредитного ризику не спостерігаються). Тому на момент первісного визнання і на кожну звітну дату резерв визнають у сумі 12-місячних очікуваних кредитних збитків. Фінансовий дохід (відсотки) на цій стадії нараховують на основі балансової вартості фінансового активу, тобто без урахування резерву;

- друга стадія (кредитний ризик значно зростає з моменту первісного визнання фінансового активу). Резерв під очікувані кредитні збитки визнають з огляду на те, що ризик настання дефолту боржника ймовірний протягом усього строку дії договору. Фінансовий дохід (відсотки) продовжують визнавати на основі балансової вартості фінансового активу;

- третя стадія (знецінення починається, коли боржник не сплатив платіж за договором. Це стадія дефолту). На цьому етапі фінансовий актив відносять до кредитно знецінених. Як і на другій стадії, продовжують визнавати резерв на весь строк дії активу. Але фінансовий дохід (відсотки) вже нараховують на основі чистої балансової вартості активу, тобто після вирахування резерву.

Для деяких видів фінансових активів МСФЗ 9 передбачає спрощений метод розрахунку резерву. Його застосовують:

- для торговельної дебіторської заборгованості – фінансовий актив, що виник у результаті постачання товару або надання послуги. При цьому є безумовне право отримати компенсацію (тобто компенсацію можна отримати за визначений час);
- контрактних активів, що виникають у результаті застосування МСФЗ;
- дебіторської заборгованості за орендою, МСФЗ 16.

За спрощеного розрахунку резерв під очікувані кредитні збитки дозволено оцінювати за весь строк дії фінансового активу. Тобто для таких фінансових активів компанія може не визначати стадію зростання кредитного ризику.

Резерв під очікувані кредитні збитки потрібно визнавати на кожну звітну дату залежно від ступеня зростання кредитного ризику фінансового активу з моменту його первісного визнання. На кожну звітну дату потрібно оцінити, чи зріс ризик кредитного збитку фінансового активу і на скільки. Це потрібно для з'ясування, яка стадія знецінення фінансового активу і яку суму резерву показати у фінансовій звітності.

У разі, коли сумнівна заборгованість набуває статусу безнадійної (наприклад, у зв'язку із закінченням строку позовної давності чи встановленням факту її неповернення), її списання здійснюється за рахунок створеного резерву. Якщо величина резерву є недостатньою для покриття всієї суми, різниця відображається у складі інших операційних витрат. У випадку подальшого погашення такої заборгованості отримані кошти визнаються іншим операційним доходом [67].

ТОВ «РОЗМАЙ АГРО», використовуючи метод абсолютної суми сумнівної заборгованості, формує резерв, керуючись внутрішньою шкалою прострочення, табл. 2.12.

Сума резерву на дату балансу не може перевищувати суму дебіторської заборгованості на ту ж дату. Нарахування резерву сумнівних боргів за звітний

період відображається у звіті про фінансові результати в складі інших операційних витрат.

Таблиця 2.12

**Відображення в бухгалтерському обліку формування
резерву сумнівних боргів [69]**

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Нарахування РСБ під сумнівну дебіторську заборгованість (визнання витрат звітного періоду)	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	38 «Резерв сумнівних боргів»	800
Списання безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок РСБ	38 «Резерв сумнівних боргів»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	600
Списання безнадійної дебіторської заборгованості у разі недостатності РСБ	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	400
Відображення списаної дебіторської заборгованості на позабалансовому рахунку (для контролю протягом 3-х років)	071 «Списана дебіторська заборгованість»	–	1 000

Правильне формування резерву сумнівних боргів не лише забезпечує достовірність фінансової звітності, а й є важливим інструментом управління кредитним ризиком, оскільки дозволяє підприємству прогнозувати потенційні втрати та планувати фінансові ресурси більш ефективно.

2.5. Відображення інформації про розмір дебіторської заборгованості у звітності підприємства для цілей управління в умовах фінансово-економічної кризи

Інформація про дебіторську заборгованість є критично важливою для оцінки ліквідності та кредитного ризику підприємств, в т.ч. і ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» в умовах фінансово-економічної кризи. Ці дані формуються та

розкриваються у кількох основних формах річної фінансової звітності підприємства.

У Балансі (Звіті про фінансовий стан, Форма № 1) відображається детальна структура дебіторської заборгованості. Зокрема, рядок 1125 «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» є основним показником торговельної дебіторської заборгованості, який відображається за чистою реалізаційною вартістю, тобто за мінусом резерву сумнівних боргів. Різке зростання цього показника без відповідного збільшення обсягів реалізації може бути раннім індикатором фінансової кризи, свідчити про проблеми зі збутом або про неефективну роботу з поверненням боргів.

Рядок 1130 «Інша поточна дебіторська заборгованість» включає заборгованість за виданими авансами, розрахунками з бюджетом, підзвітними особами та інші неторговельні зобов'язання. Зростання авансів (рахунок дебет 371) може вказувати як на підготовку до майбутніх закупівель, так і на нераціональне використання грошових ресурсів підприємства. [54]

Дебіторська заборгованість відображається у Балансі (Форма № 1) за чистою реалізаційною вартістю, резерв не показується окремо, а використовується для коригування.

Дебіторська заборгованість нетто = дебіторська заборгованість валова - резерв сумнівних боргів (2.1).

Таким чином, сума, яка наведена в Балансі (Звіті про фінансовий стан) в рядку 1125 «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» або загалом у рядку 1100 «Оборотні активи», є вже скоригованою (чистою) вартістю. Оскільки дебіторська заборгованість відображається у Балансі за чистою реалізаційною вартістю (тобто вже за мінусом РСБ), для встановлення точного розміру та руху резерву необхідно використовувати додаткові джерела інформації.

Примітки до річної фінансової звітності є головним зовнішнім джерелом: згідно з вимогами як НП(С)БО, так і МСФЗ, підприємства зобов'язані розкривати у Примітках інформацію щодо резерву сумнівних боргів (резерв під

очікувані кредитні збитки), включаючи залишок резерву на початок та кінець звітного періоду, суми, нараховані до складу витрат (дебет рахунку 944), та суми, списані за рахунок резерву (кредит рахунку 38).

Звіт про фінансові результати (Форма № 2) також містить непряму інформацію: витрати на створення резерву сумнівних боргів (резерву під очікувані кредитні збитки) відображаються у складі інших операційних витрат (рахунок 944) і включаються у загальну суму витрат (рядок 2180 або 2130/2150). Однак, сам цей рядок не виділяє суму резерву окремо, а показує лише загальну суму витрат. Найбільш повну та детальну інформацію, необхідну для внутрішнього контролю, включаючи методика розрахунку (шкала прострочення, коефіцієнт), можна отримати лише з облікової політики підприємства та внутрішніх облікових реєстрів, зокрема Оборотно-сальдових відомостей за рахунком 38 («Резерв сумнівних боргів»).

У Звіті про рух грошових коштів (Форма № 3, непрямий метод) інформація про дебіторську заборгованість міститься у розділі I «Рух коштів у результаті операційної діяльності», де чистий прибуток коригується на зміну дебіторської заборгованості.

Зменшення дебіторської заборгованості свідчить про збільшення надходжень коштів, тоді як її зростання - про уповільнення грошових потоків. У кризових умовах цей показник є одним із ключових для оцінки ефективності управління оборотним капіталом і платоспроможності підприємства.

Таким чином, системний аналіз показників дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ТОВ «Розмай Агро» дозволяє своєчасно виявляти ризики, пов'язані з ліквідністю, та приймати ефективні управлінські рішення для стабілізації фінансового стану підприємства.

Оскільки Баланс надає лише агреговану інформацію, для антикризового управління критично важливі примітки до річної фінансової звітності. Вони розкривають деталізацію, необхідну для аналізу ризиків (табл. 2.13).

Інформація, яку розкривають примітки до фінансової звітності

Інформація, що розкривається	Управлінське значення для антикризового управління
Аналіз за строками погашення (наприклад, не прострочена, прострочена до 30, 30-90, понад 90 днів)	Дозволяє визначити ступінь ризикованості портфеля ДЗ і виявити, яка частка боргу є фактично «токсичною». Це основа для прийняття рішень про юридичні заходи чи списання
Розкриття резерву сумнівних боргів (РСБ)	Дає можливість оцінити адекватність облікової політики щодо ризиків, визначити реальний обсяг визнаних збитків (дебет 944) та обсяг списаних боргів (дебет 38).
Перелік основних дебіторів (великі суми та їх частка у загальному обсязі)	Виявляє концентрацію кредитного ризику. Якщо 80% ДЗ припадає на 2-3 покупців, фінансова стабільність підприємства критично залежить від цих контрагентів.
Методи визначення РСБ та фактори, що вплинули на його розмір	Дозволяє керівництву оцінити, чи достатньо консервативно бухгалтерія підходить до оцінки активів у кризових умовах

Примітка: систематизовано автором на основі [62]

Отже, відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності є лише відправною точкою.

Важливим аспектом є покращення інформаційної підтримки обліку, зокрема створення системи управлінської звітності щодо створення баз даних контрагентів, фінансових показників та історії взаєморозрахунків, що формуватиме інформаційні джерела проведення аналізу кредитоспроможності та оцінку ризику неплатежів.

Сучасна система бухгалтерського обліку дедалі більше інтегрується з інформаційними технологіями, що значно підвищує ефективність системи управління та контролю за дебіторською заборгованістю. Автоматизація облікових процесів дає змогу оперативно отримувати дані про стан розрахунків із контрагентами, виявляти прострочену заборгованість і приймати управлінські рішення на основі актуальної інформації.

Найпоширенішими програмними продуктами, що використовуються українськими підприємствами, є BAS Бухгалтерія, SAP ERP, Microsoft Dynamics 365, які забезпечують комплексний облік фінансово-господарських операцій, зокрема й дебіторської заборгованості. За допомогою цих систем бухгалтер може:

1. формувати аналітичні звіти за строками і сумами боргу;
2. налаштовувати автоматичні нагадування про наближення термінів оплати;
3. відстежувати історію взаєморозрахунків із кожним дебітором;
4. здійснювати оцінку кредитоспроможності контрагентів на основі історичних даних.

Як зазначають фахівці, використання ERP-систем сприяє підвищенню прозорості бізнес-процесів і дозволяє своєчасно реагувати на порушення платіжної дисципліни.

Висновки до розділу 2

Основний обсяг дебіторської заборгованості на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» формується за рахунок торговельної заборгованості (розрахунки з покупцями за реалізовані товари/послуги), що обліковується на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Правильне формування резерву сумнівних боргів не лише забезпечує достовірність фінансової звітності, а й є важливим інструментом управління кредитним ризиком, оскільки дозволяє підприємству прогнозувати потенційні втрати та планувати фінансові ресурси більш ефективно.

Відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності є лише відправною точкою.

Важливим аспектом є покращення інформаційної підтримки обліку, зокрема створення системи управлінської звітності щодо створення баз даних контрагентів, фінансових показників та історії взаєморозрахунків, що формуватиме інформаційні джерела проведення аналізу кредитоспроможності та оцінку ризику неплатежів.

Автоматизація облікових процесів дає змогу оперативно отримувати дані про стан розрахунків із контрагентами, виявляти прострочену заборгованість і приймати управлінські рішення на основі актуальної інформації.

РОЗДІЛ 3

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

3.1. Методичні прийоми внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Контроль є важливою правовою категорією комплексного характеру, і якому притаманні теоретично-правові чинники, що в сукупності становлять методологічне підґрунтя зазначеного поняття [23]. За спрямованістю залежно від ідентифікації суб'єкта та об'єкта контроль поділяється на зовнішній та внутрішній. Внутрішній контроль здійснюється підрозділами у структурі суб'єкта контролю, а зовнішній контроль - спеціально створені державні контрольні органи та інші органи незалежного контролю в різних сферах господарської системи. Зовнішній та внутрішній контроль розглядається відносно повноважень та за відношенням до власника [15].

Проблемам розвитку теорії, методології та практики організації системи внутрішнього контролю на підприємствах присвячені праці вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: С.В. Бардаш, М.І. Бондар, Н.І. Дорош, Т.О. Каменська, Ю.І. Ключ, Дж.К. Лоббек, Р.О. Савченко, В.М. Яценко та інших.

Внутрішній контроль забезпечує суб'єкт управління інформацією про результати фінансово-господарської діяльності підприємства, здійснюючи вплив на процес підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень. У зв'язку з цим, ефективна система внутрішнього контролю на підприємстві сприяє здійсненню суцільного спостереження за використанням і збереженням активів, їх ефективним використанням та достовірністю даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, своєчасному виявленню та попередженню порушень.

У результаті аналізу дефініцій поняття «внутрішній контроль» виділено підходи до його трактування, згідно з якими він розуміється як [27, 59]:

- система заходів, спостереження і перевірки;
- процес перевірки, збереження активів;

- функція управління;
- сукупність правил і процедур, комплекс контрольних дій.

Найбільш поширеними підходами до організації системи внутрішнього контролю є традиційний та ризик-орієнтований. Відповідно до традиційного підходу головним завданням організації системи внутрішнього контролю є виявлення порушень регламентів і правил, встановлення винних осіб. Організація системи внутрішнього контролю за цим підходом здійснюється шляхом встановлення правил та стандартів, які регулюють усі аспекти діяльності підприємства та створення умов для унеможливлення відхилення від встановлених стандартів. Контрольні повноваження покладаються на організаційно відокремлений підрозділ: контрольно-ревізійну службу, службу економічної безпеки тощо, які підпорядковуються особисто керівнику підприємства [26].

Організація системи внутрішнього контролю, орієнтованої на ризик, передбачає [33]:

- ✓ відмову від традиційного підходу до організації системи внутрішнього контролю на підприємстві, заснованого на вимогах правил та процедур;
- ✓ визначення та моніторинг ризиків, прийнятних для підприємства;
- ✓ передачу відповідальності за ідентифікацію ризиків та їх оцінку лінійним (операційним) керівникам на всі рівні управління; впровадження процесів контролю, які обмежують (знижують) ризик;
- ✓ передачу функції надання гарантій і незалежної оцінки ефективності внутрішнього контролю та процесу управління ризиками внутрішньому аудитору.

Слід зазначити, що з внутрішнім контролем пов'язані такі заходи [35]:

- визначення фактичного стану облікової одиниці або операції (спосіб визначення фактичного стану об'єкта, а також відхилень від облікових даних, неврахованих цінностей, втрат, нестач, розкрадань);

- визначення причин відхилень фактичного стану облікової одиниці або операції від контрольної точки, визначення їх наслідків для підприємства;
- надання достовірної та повної інформації про процедури контролю;
- пошук способів поліпшення контрольованої активності або усунення виявлених неточностей (полягає в пошуках найефективніших методів контролю на підприємстві).

Без тісної взаємодії внутрішнього контролю з функцією аналізу його функціонування всіх рівнях управління практично неможливе. Попередній аналіз звітності та інших джерел інформації сприяє правильному визначенню об'єктів внутрішнього контролю. Одночасно, прийоми економічного аналізу широко застосовують у здійсненні контрольних процесів [11].

Деякі показники оцінки фінансового стану підприємства залежать від дебіторської заборгованості (рис. 3.1).

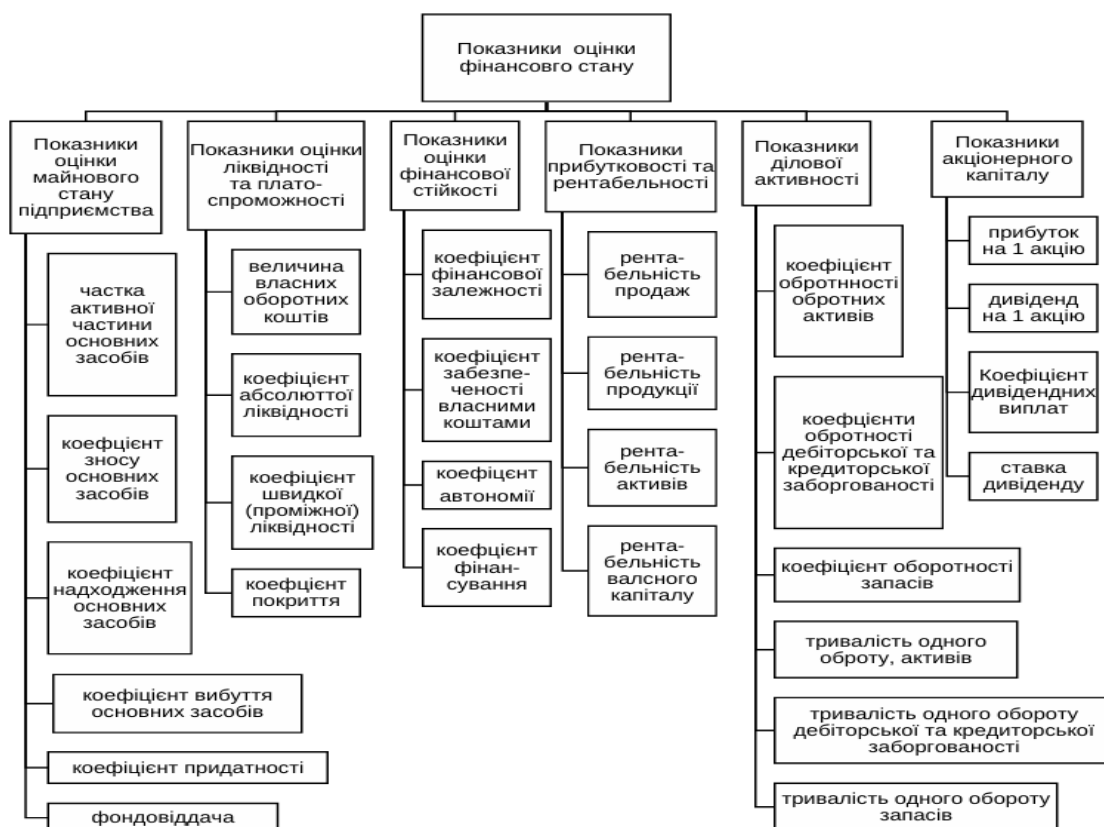

Рис. 3.1. Показники оцінки фінансового стану підприємства [7]

Внутрішній контроль в управлінні підприємствами агропромислового сектору має вирішальне значення для їх стабільної діяльності. У зв'язку з цим у

великих агропромислових холдингах, які володіють значними ресурсами та мають розгалужену структуру для досягнення максимальної ефективності цієї системи необхідно розглянути можливість створення спеціалізованої служби внутрішньої безпеки, яка виконуватиме роль координатора та інтегратора різних функцій контролю. Ця служба внутрішньої безпеки має акумулювати функції внутрішнього аудиту, фінансово-економічного відділу та бухгалтерії, проте її завдання не полягатимуть у простому дублюванні їхніх функціональних обов'язків. Основна мета такої служби – контролювати глобальні аспекти економічної діяльності підприємства [63].

Внутрішній контроль дебіторської заборгованості є систематичним процесом, який здійснюється персоналом підприємства (бухгалтерією, фінансовим відділом, відділом збуту) і має на меті забезпечити своєчасне та повне погашення дебіторської заборгованості, а також її достовірне відображення у звітності, що є критично важливим елементом антикризового управління. Методичні прийоми внутрішнього контролю дебіторської заборгованості поділяються на чотири основні групи: організаційні прийоми, документальні прийоми, фактичні прийоми, розрахунково-аналітичні прийоми [90].

Організаційні прийоми спрямовані на створення ефективної структури контролю та розподіл відповідальності. Ключовим тут є розподіл повноважень (обов'язків) з метою виключення можливостей одноосібного контролю повного циклу операції (від продажу до отримання коштів), що на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» реалізується через розмежування функцій між відділом збуту (затвердження кредиту), бухгалтерією (облік відвантаження) та фінансовим відділом (контроль надходжень). Не менш важливим є розробка та затвердження Положення про кредитну політику, яке чітко визначає ліміти, терміни та умови відстрочення платежу для покупців.

Організаційні прийоми внутрішнього контролю дебіторської заборгованості охоплюють сукупність політик і процедур, спрямованих на недопущення виникнення сумнівної заборгованості, а також систему

спостереження, що дає змогу своєчасно реагувати на прострочені платежі. До таких заходів належать: детальна перевірка контрагентів, чітке визначення умов у договорах, контроль за виконанням розрахунків, регулярний обмін листами з боржниками, подання претензій і постійний аналіз стану заборгованості.

Документальні прийоми включають перевірку законності, достовірності та правильності оформлення господарських операцій на основі первинних документів. Основні прийоми: формальна перевірка (наявність усіх обов'язкових реквізитів у накладних та рахунках-фактурах), арифметична перевірка (правильність розрахунків суми боргу та ПДВ) та логічна перевірка (відповідність суті операції умовам договору). На ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» кожен документ, що створює дебіторської заборгованості, повинен мати авторизацію керівника відділу збуту та візу бухгалтера (головного бухгалтера).

Фактичні прийоми використовуються для підтвердження реальності облікової суми. Найважливішим прийомом є інвентаризація дебіторської, яка проводиться шляхом звірки розрахунків (Актів звірки) з усіма контрагентами. Згідно з обліковою політикою підприємства, інвентаризація повинна проводитись регулярно (наприклад, щокварталу) або обов'язково перед складанням річної фінансової звітності. Виявлені розбіжності та прострочені борги слугують підставою для коригування резерву сумнівних боргів [70].

Розрахунково-аналітичні прийоми - це найбільш важливі прийоми для антикризового управління, оскільки вони забезпечують превентивний контроль ризиків. Основні методи включають:

1. Аналіз строків старіння дебіторської заборгованості (Aging-аналіз) - класифікація всієї ДЗ за термінами прострочення (наприклад, 0-30 днів, 31-60 днів, понад 90 днів). Це дозволяє керівництву візуалізувати ступінь ризикованості портфеля дебіторської заборгованості і сфокусувати претензійну роботу на найбільш «застарілих» боргах.

2. Аналіз концентрації ризику - визначення частки дебіторської заборгованості, що припадає на найбільших дебіторів. Критична залежність від 2-3 покупців свідчить про високий кредитний ризик.

3. Аналіз показників оборотності - розрахунок коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості та середнього строку погашення дебіторської заборгованості (DSO). Зростання DSO є прямим індикатором погіршення ліквідності підприємства і вимагає негайної ревізії кредитної політики [76].

Отже, для проведення контролю розрахунків з дебіторами доцільно використовувати наступні методичні прийоми контролю (рис. 3.2).

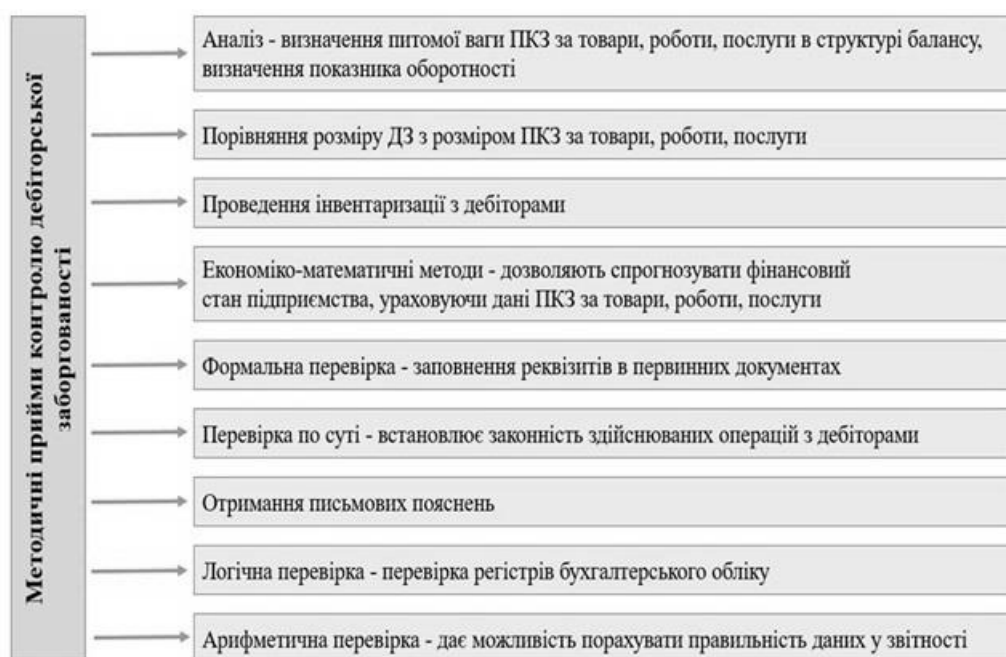

Рис. 3.2. Методичні прийоми контролю дебіторської заборгованості

Ефективне поєднання цих методичних прийомів дозволяє трансформувати внутрішній контроль дебіторської заборгованості із простої функції обліку в потужний превентивний інструмент антикризового фінансового управління.

Пугаченко О., Зарудна Н. [66] виділяють основні завдання при здійсненні внутрішнього контролю дебіторської заборгованості:

дослідження причин виникнення дебіторської заборгованості;

- визначення можливих фінансових наслідків виникнення й існування дебіторської заборгованості;
- забезпечення юридичної обґрунтованості на договірному і законодавчому рівні сум дебіторської заборгованості;
- регулярне проведення інвентаризацій розрахунків із дебіторами;
- контроль строків погашення, прострочення та позовної давності в розрізі видів заборгованості;
- виявлення фактів існування реальної можливості стягнення дебіторської заборгованості та здійснення дієвих заходів щодо цього тощо.

Джерела інформації для проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: договори купівлі-продажу та субпідряду на виконання робіт; проектно-кошторисна документація; рахунок, накладна, товарно-транспорт на накладна, податкова накладна, акт виконаних робіт (наданих послуг); реєстри синтетичного і аналітичного обліку; нормативно-законодавча інформація, що регулює дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

3.2. Внутрішній контроль наявної дебіторської заборгованості

За організаційною ознакою контроль поділяють на зовнішній та внутрішній. Зовнішній контроль антикризового процесу проводиться суб'єктами, які є зовнішніми відносно підприємства. Такий контроль здійснюється судовими органами, кредиторами, арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором), органом, уповноваженим управляти майном боржника, інвестором, представником працівників боржника як на етапі досудової санації, так і в процесі провадження у справі про банкрутство.

Відповідальність за організацію системи внутрішнього контролю покладено на керівника підприємства, відповідальність за ефективність роботи

системи внутрішнього контролю - на керівників структурних підрозділів та кожного працівника.

На ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» відсутній відділу внутрішнього контролю, тому внутрішній контроль здійснюється на рівні головного бухгалтера та керівника, але рівень контролю знаходиться середньому рівні.

Етапи проведення контролю дебіторської заборгованості наведено на рис. 3.3.

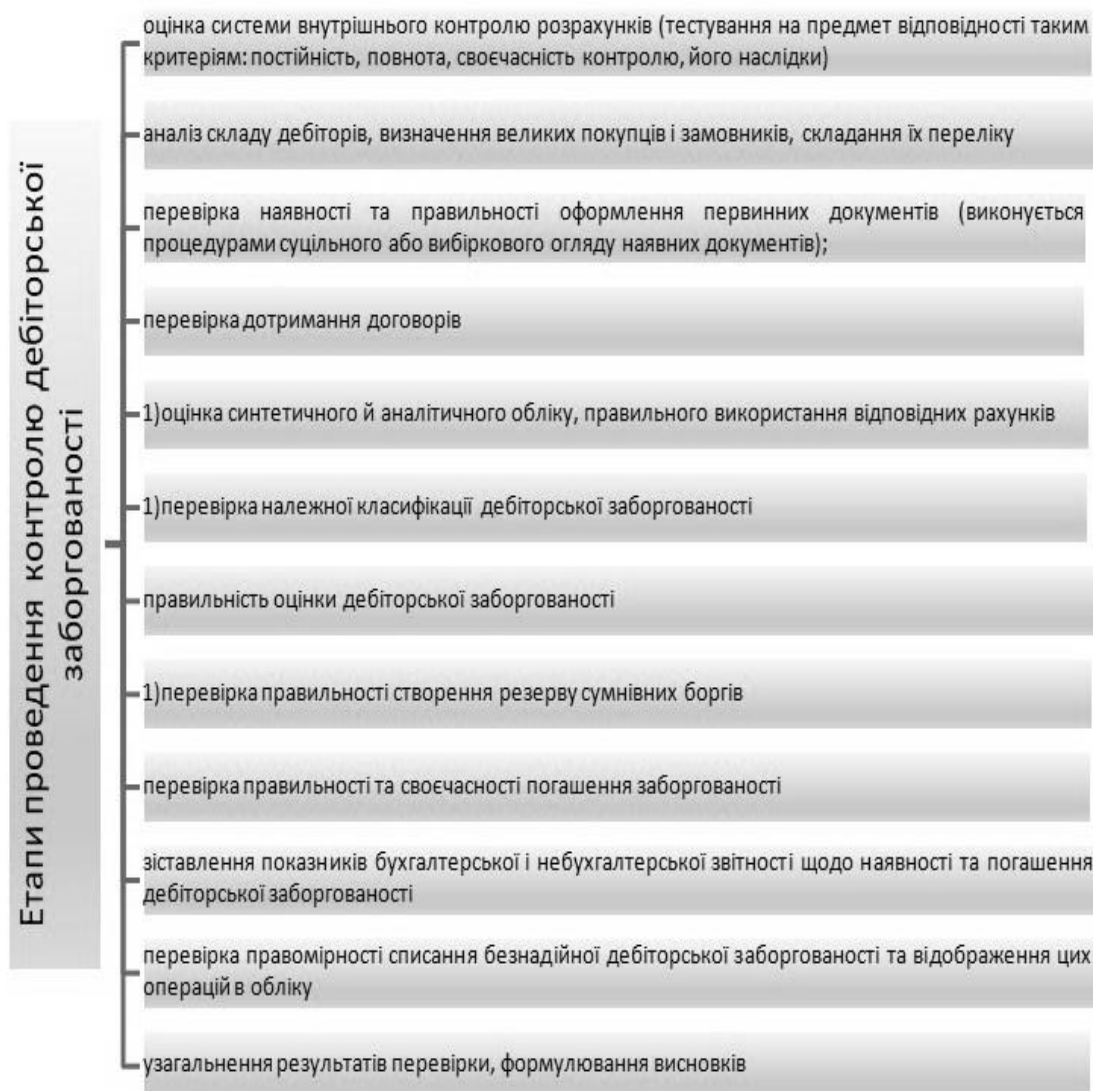

Рис. 3.3. Етапи проведення контролю дебіторської заборгованості [61].

Внутрішній контроль за перебігом антикризового процесу відбувається безпосередньо на рівні підприємства. Внутрішній контроль сприяє здійсненню оперативного моніторингу фінансово-господарських процесів, виявленню

негативних тенденцій та розробці шляхи їх мінімізації. Суб'єктами його здійснення є власники підприємства, антикризовий керуючий як внутрішній або залучений зі сторони), працівники підприємства, внутрішні аудитори та інші суб'єкти контролю.

Антикризова програма підприємства повинна мати чітко встановлені цілі, якісні, кількісні та часові параметри їх досягнення. Контроль виконання антикризової програми підприємства відповідно передбачає дотримання етапів контрольного процесу (визначення стандартів, порівняння результатів з визначеними стандартами, обґрунтування необхідних заходів управлінського впливу). Правильна організація роботи та компетентного застосування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту позитивно впливатиме на умови сталого функціонування та розвитку всіх найважливіших господарських операцій на підприємстві [21].

Контроль класифікації полягає у перевірці правильності розподілу дебіторської заборгованості на торговельну (рахунок 36) та іншу (рахунок 37, зокрема щодо виданих авансів).

Для антикризового аналізу важливо також правильно класифікувати дебіторську заборгованість за строками погашення: поточну (до 12 місяців, Ф1 Баланс рядок 1125) та довгострокову (Ф1 Баланс рядок 1040), адже помилки у класифікації можуть спотворити показники ліквідності підприємства.

Аналітичний облік передбачає контроль за веденням детальних аналітичних карток за кожним дебітором та договором на рахунку 36, оскільки без належної деталізації у внутрішньому обліку неможливо ефективно провести аналіз та вчасно вжити необхідні управлінських заходів.

Під час кожного етапу проведення внутрішнього контролю формуються робочі документи, орієнтовний перелік яких наведено.

План перевірки розрахунків з дебіторами наведено у табл. 3.1.

Списання дебіторської заборгованості через визнання її безнадійною також потребує особливої уваги.

Таблиця 3.1

Загальний план для проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості [44]

№	Етапи	Процедура	Період виконання
1	2	3	3
1	Підготовчий	Оцінка системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку, планування контролю дебіторської заборгованості	1-3 дні
2	Основний	Перевірка початкових залишків	1 день
		Перевірка наявності актів звірки і їх відповідності даним аналітичного і синтетичного обліку	1-2 дні
		Перевірка результатів проведення інвентаризації	1 день
		Перевірка правильності нарахування та використання резерву сумнівних боргів	1 день
		Перевірка кореспонденції рахунків щодо створення резерву та списання сумнівної заборгованості	1 день
		Перевірка відповідності залишку по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відповідно до даних Ф 1. Баланс	0,5 дня
		Перевірка писання безнадійної заборгованості	0,5-1 день
		Звірка списання безнадійної заборгованості з обліком на за балансовому рахунку	0,5 дня
		Правильність відображення операцій у фінансовій звітності	1 день
3	Заключний	Підготовка документів за результатами проведеного контролю	1-2 дні

Внутрішній контроль списання заборгованості проводиться в декілька етапів (рис. 3.4)

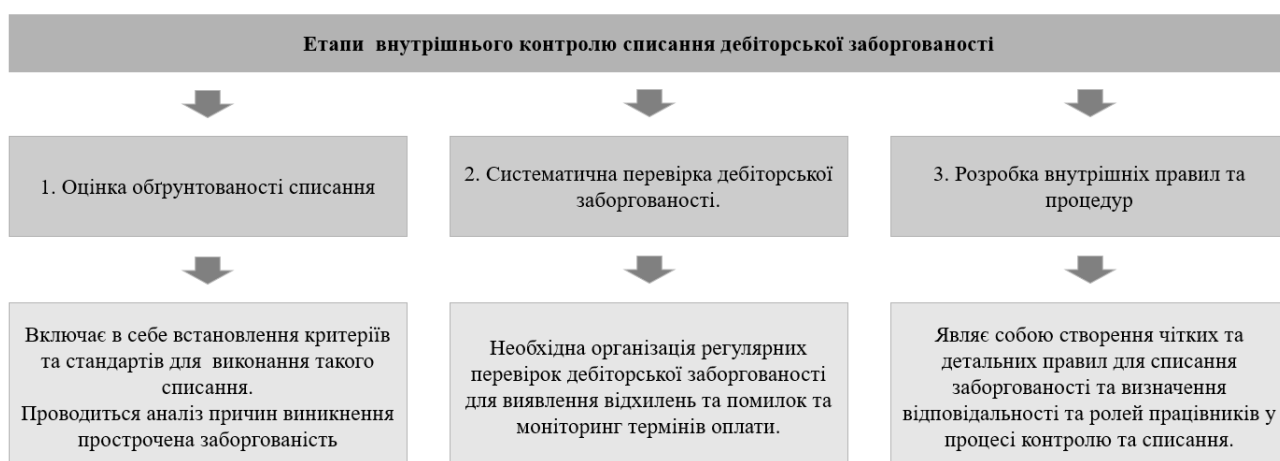

Рис. 3.4. Етапи внутрішнього контролю списання безнадійної дебіторської заборгованості [44]

Також доцільно розглянути тест (табл. 3.2) та програму (табл. 3.3) перевірки внутрішнього контролю дебіторської заборгованості та документи до них (табл. 3.4). Деталізований тест перевірки внутрішнього контролю наведено в додатку В.1.

Таблиця 3.2

Тест перевірки внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

№ пп.	Питання для внутрішнього контролю дебіторської заборгованості	Відповідь	Зауваження опитуваного
1	Чи затверджені політики щодо надання кредиту клієнтам?	Так / Ні / Частково / Не застосовується	
2	Чи перевіряються нові клієнти на кредитоспроможність перед відвантаженням товару/наданням послуг?		
3	Чи встановлюються ліміти дебіторської заборгованості для кожного клієнта?		
4	Чи ведеться облік дебіторської заборгованості окремо за клієнтами та договорами?		
5	Чи перевіряються всі відвантаження та надані послуги бухгалтерією перед виставленням рахунків?		
6	Чи здійснюється регулярний аналіз простроченої дебіторської заборгованості?		
7	Чи проводяться наради/збори щодо проблемної заборгованості?		
8	Чи здійснюються заходи стягнення за простроченими рахунками (телефонні дзвінки, листи, юридичні дії)?		
9	Чи узгоджуються всі надані знижки, відстрочки платежів або списання боргів з керівником або бухгалтерією?		
10	Чи проводиться щомісячна звірка даних дебіторської заборгованості між бухгалтерією та відповідальними відділами?		
11	Чи існує контроль за документальним оформленням повернення товарів або зменшення дебіторської заборгованості?		
12	Чи ведеться облік взаєморозрахунків із клієнтами та відображається у фінансовій звітності?		

Таблиця 3.3

Програма перевірки внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

№ пп.	Критерій контролю	Джерела	Відповідальна особа	Результат перевірки	Примітка
1	2	3	4	4	5
1	Наявність обліку дебіторської заборгованості	Перевірка реєстрів обліку, програмних звітів	Бухгалтер	Відповідає/ Не відповідає	

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6
2	Своєчасне виставлення рахунків клієнтам	Перевірка дат рахунків та контрактів	Бухгалтер	Відповідає/ Не відповідає	
3	Затвердження кредитних лімітів для клієнтів	Перевірка внутрішніх наказів або політик	Керівник	Відповідає/ Не відповідає	
4	Контроль строків оплати	Перевірка звітів про прострочену заборгованість	Бухгалтер	Відповідає/ Не відповідає	
5	Проведення інвентаризації дебіторської заборгованості	Акт інвентаризації, звіти	Суб'єкт контролю	Відповідає/ Не відповідає	
6	Проведення аналізу простроченої заборгованості	Аналітичні звіти, розрахунки резервів	Бухгалтер	Відповідає/ Не відповідає	
7	Документальне підтвердження списання заборгованості	Акти списання, накази	Бухгалтер	Відповідає /Не відповідає	

Таблиця 3.4

Джерела внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Етап внутрішнього контролю	Документи
План внутрішнього контролю	<ul style="list-style-type: none"> - Політики та процедури обліку дебіторської заборгованості - Організаційна структура бухгалтерії та відповідальні особи - Контракти з клієнтами та кредитні ліміти - Попередні звіти про дебіторську заборгованість - План внутрішнього контролю попередніх періодів
Тест внутрішнього контролю	<ul style="list-style-type: none"> - Реєстри обліку дебіторської заборгованості - Банківські виписки та підтвердження платежів - Реєстри рахунків-фактур - Акти виконаних робіт / поставки товарів - Листування з клієнтами щодо заборгованості
Програма внутрішнього контролю	<ul style="list-style-type: none"> - Акти інвентаризації дебіторської заборгованості - Аналітичні звіти щодо прострочених боргів - Накази про списання заборгованості - Відомості з нарахування та використання резерву сумнівних боргів - Звіти керівництва про виконання кредитної політики

Етапи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості - план, тест та програма - взаємопов'язані та забезпечують комплексну перевірку. План дозволяє визначити об'єкт і ризики контролю, тест перевіряє ефективність існуючих процедур, а програма фіксує результати перевірки та дає основу для управлінських рішень. Разом вони забезпечують достовірність обліку та зменшення ризику фінансових втрат.

Внутрішній контроль наявної дебіторської заборгованості на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» виходить за рамки простої перевірки документів і зосереджується на управлінській оцінці ризику через регулярну інвентаризацію, деталізований аналіз боргів та адекватність створеного резерву сумнівних боргів.

3.3. Аналіз ймовірності ризику банкрутства підприємства

Військова агресія РФ проти України надала особливої актуальності питанням безперервності діяльності підприємства. На здатність продовжувати безперервну діяльність впливають і інші фактори, зокрема, галузеві особливості, географія діяльності, фінансовий стан контрагентів, ліквідність та платоспроможність. Кожний сектор української економіки перебуває у зоні ризику і значна кількість українських підприємств мають проблемами, які суттєво впливають на їх фінансову стабільність.

Розвиток підприємницької діяльності, перед усім, досягається безперервною діяльністю усіх його процесів. Це робить механізм антикризового управління актуальним у будь-який час [22]. Антикризове управління пов'язано з управлінням ризиками та невизначеністю. Ризики та невизначеність можуть бути спричинені внутрішніми та зовнішніми факторами, такими як зміна законодавства, економічні коливання, технологічні зміни тощо. Антикризове управління включає ідентифікацію, оцінку та управління ризиками з метою зниження негативного впливу кризових ситуацій [74].

Досить часто причинами виникнення і розвитку кризи всередині підприємства є допущені помилки в управлінні, неефективне та своєчасне реагування на несприятливі зовнішні фактори. У зв'язку з цим здійснення антикризового управління має ґрунтуватися на розробці комплексу заходів щодо виходу з кризи та подолання неплатоспроможності.

Розуміння поняття та сутності кризи на підприємстві важливе для розробки та реалізації антикризових стратегій та заходів, які допоможуть запобігти або ефективно подолати їх. Фактори, які зумовлюють збільшення ймовірності виникнення кризи є індивідуальними для кожного підприємства, оскільки залежать від його внутрішніх можливостей протидіяти факторам потенційної загрози.

Важливим аспектом підтримки та збереження належного рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання є своєчасне виявлення наявних загроз засобами та інструментами обліково-аналітичної системи підприємства, проведенням контролю.

В системі забезпечення економічної безпеки підприємства управління будь-якими процесами орієнтоване на ризик, в контексті чого система внутрішнього контролю повинна сприяти зниженню ризику неефективного використання ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових та інвестиційних) [29].

Будь-яка діяльність пов'язана зі споживанням капіталу, який зазнає певних ризиків, що супроводжують отримання прибутку. Фінансовий аналіз спрямований як на оцінку загальної прибутковості через дослідження показників діяльності, поданих у звіті про фінансові результати, так і на визначення впливу використаних фінансових ресурсів щодо залучених коштів. Поняття ризику має значення лише тоді, коли йдеться про оцінку майбутнього та прогнозування можливих коливань прибутковості. Будь-який суб'єкт господарювання може зіштовхнутися з ризиком банкрутства, що здатне спричинити серйозні наслідки як для його діяльності, так і для інших

пов'язаних сторін. Ризик банкрутства (неплатоспроможності) полягає у нездатності компанії виконати свої зобов'язання [79].

Якщо якесь підприємство раптом збанкрутує, буде проблема не тільки для самого підприємства та його працівників (яким доведеться шукати нову роботу), а й для економіки цілої країни, оскільки до державного бюджету, як мінімум, вже не надходитимуть гроші у вигляді податку на прибуток. Тому для того щоб таке не траплялося, українські та іноземні вчені розробили різні методики визначення імовірності банкрутства [42,51].

Своєчасне визначення ризику банкрутства потребує діагностики, яка охоплює ознаки неплатоспроможності, фінансової залежності, збитковості та зниження економічної активності компанії. Саме тому класичні моделі аналізу банкрутства обов'язково використовують показники, що характеризують рентабельність, платоспроможність, фінансову стійкість та ділову активність. Моделі, які ігнорують ці ключові компоненти, не можуть адекватно відобразити дійсний фінансовий стан підприємства. [10]

Для виявлення ймовірності банкрутства, іноземні економісти пропонують такі моделі [42,51]:

- 1) двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства Альтмана;
- 2) оцінка ймовірності банкрутства на основі Z-моделі Альтмана (п'ятифакторна модель);
- 3) модель Спрингейта;
- 4) модель Р. Ліса;
- 5) модель Дж. Таффлера.

Більшість моделей прогнозування банкрутства спочатку створювалися на основі фінансових даних підприємств США, Канади та Великобританії. Через відмінності економічних умов вони не завжди застосовні до аналізу ризику банкрутства українських компаній. Для оцінки ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств дослідники зазвичай використовують моделі О.О. Терещенка та А.В. Матвійчука [51].

Одним із найвідоміших підходів є п'ятифакторна Z-модель американського вченого Едварда Альтмана (1968 р.), яка враховує ключові фінансові показники підприємства для прогнозування банкрутства.

Модель Е. Альтмана розраховується за формулою:

$$Z = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 0,999x_5 \quad (3.5)$$

До моделі входять такі показники:

x_1 - частка оборотного капіталу власного походження в загальній вартості активів;

x_2 - рівень накопиченого нерозподіленого прибутку відносно активів;

x_3 - співвідношення прибутку до сплати відсотків та податків (ЕВІТ) до загальних активів;

x_4 - частка власного капіталу у структурі зобов'язань підприємства;

x_5 - відношення чистого прибутку до активів.

Формули для розрахунку показників моделі Е. Альтмана наведено в табл.

3.5.

Таблиця 3.5

Методика розрахунку проміжних показників моделі Е. Альтмана

№ пп.	Розрахунок за показниками Ф.1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)	ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»		
		на 31.12. 2023р.	на 31.12 2024р.	на 30.06 2025р.
1.	$X_1 = (\text{ф. 1, р. 1195} - \text{р. 1695}) / \text{ф. 1, р. 1300}$	0,038918955	0,036870406	0,095202822
2.	$X_2 = \text{ф. 2, р. 2350 (2355)} / \text{ф. 1, р. 1300}$	0,026935073	0,008400077	0,052000291
3.	$X_3 = \text{ф. 2, р. 2290 (2295)} / \text{ф. 1, р. 1300}$	0,03284946	0,01024348	0,063414916
4.	$X_4 = \text{ф. 1, р. 1495} / (\text{ф. 1, р. 1595} + \text{р. 1695})$	0,094174292	0,072385612	0,161493925
5.	$X_5 = \text{ф. 2, р. 2000} / \text{ф. 1, р. 1300}$	3,028209667	2,376835751	2,566900019

Примітка: розраховано автором на основі [82] та даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

Для визначення рівня ймовірності банкрутства використовується шкала Альтмана, представлена в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Шкала визначення стану підприємства за моделлю Е. Альтмана

Розраховані значення критерію (індексу)	Ймовірність банкрутства	ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»		
		на 31.12. 2023р.	На 31.12 2024р.	На 30.06 2025р.
1,8	Дуже висока			
1,81 - 2,6	Висока		+	
2,61 - 2,9	Низька			
2,91 - 3,0	Дуже низька	+		+

Примітка: розраховано автором на основі [82] та даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

На основі отриманого значення показника Z формується оцінка фінансової стійкості (табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу [82]

Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Дуже висока	Відсутність фінансової стійкості	Низький
Висока	Підприємство фінансово нестабільне	
Низька	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі	Середній
Дуже низька	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким	Високий

Значення Z в цих періодах коливається в межах від 2,51 до 3,27. Отже, підприємство, на кінець 2023 року – дуже низьку імовірність ризику банкрутства, на кінець 2024 – високу, на кінець першої половини 2025 року – дуже низьку. Отже, за всі ці періоди, ні разу підприємство, не було на межі банкрутства, адже значення Z не досягає 1,8 і нижче – що говорить про те, що не було дуже високої імовірності банкрутства.

Тому, варто поррахувати ще за іншою вітчизняною методикою, а саме О. Терещенка, яка є найпоширенішою в Україні (табл. 3.8).

Модель має наступний вигляд:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6 \quad (3.6)$$

де x_1 - співвідношення між обсягом грошових надходжень та сумою зобов'язань;

x_2 - співвідношення загальної вартості активів (валюти балансу) до зобов'язань;

x_3 - показник, що відображає частку чистого прибутку у середньорічному обсязі активів;

x_4 - частка прибутку у структурі виручки;

x_5 - співвідношення виробничих запасів до обсягу виручки;

x_6 - співвідношення виручки до величини основних засобів.

У таблиці 3.3.5 маємо необхідні формули.

Таблиця 3.8

Методика розрахунку проміжних показників моделі О. Терещенка

№ пп.	Розрахунок за показниками Ф.1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)	ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»		
		на 31.12. 2023р.	на 31.12. 2024р.	на 30.06 2025р.
1.	$X_1 = p. 2000 (ф. 2) / p. 1695 (ф. 1)$	3,313389168	2,548884462	2,981438777
2.	$X_2 = p. 1900 (ф. 1) / p. 1695 (ф. 1)$	1,094174292	1,072385612	1,161493925
3.	$X_3 = p. 2350 (ф. 2) / p. 1900 (ф. 1)$	0,026935073	0,008400077	0,052000291
4.	$X_4 = p. 2350 (ф. 2) / p. 2000 (ф. 2)$	0,008894719	0,003534143	0,020258012
5.	$X_5 = p. 1100 (ф. 1) / p. 2000 (ф. 2)$	0,13906405	0,170875017	0,152845157
6.	$X_6 = p. 2000 (ф. 2) / p. 1900 (ф. 1)$	3,028209667	2,376835751	2,566900019

Примітка: розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

Шкала визначення стану підприємства наведена в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Шкала визначення стану підприємства за моделлю О.Терещенка

Граничне значення коефіцієнта	Стан підприємства
$0 < Z < 1$	Існує загроза банкрутства
$1 < Z < 2$	Фінансова стійкість порушена
$Z > 2$	Банкрутство не загрожує

За результати проведеного дослідження, відмітимо наявність позитивних результатів діяльності, так граничне значення коефіцієнта Z на кінець 2023,

2024 та на кінець першої половини 2025 року, значно більше двійки, це означає, що підприємство перебуває в такому стані, що банкрутство йому не загрожує. Результати значно відрізняються між моделлю Альтмана та Терещенка, це пов'язано з тим, що модель Альтмана краще підходить для зарубіжних підприємств а Терещенка – для українських.

Для визначення фінансової стійкості та рівня фінансового потенціалу, в таблиці 3.9 наведена відповідна матриця

Таблиця 3.9

**Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за
розрахованою моделлю О. Терещенка**

Стан підприємства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Існує загроза банкрутства	Фінансова стійкість відсутня. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі	Середній
Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Фінансова стійкість є високою.	Високий

Ймовірність виникнення ризику банкрутства за моделлю А.В. Матвійчука (табл. 3.10). Модель А.В. Матвійчука найточніше відображає реальний фінансово-економічний стан підприємства, оскільки створена з урахуванням особливостей діяльності господарських суб'єктів у період трансформаційної економіки [41].

Модель Матвійчука має вигляд:

$$Z = 0,033x_1 + 0,268x_2 + 0,045x_3 - 0,018x_4 - 0,004x_5 - 0,015x_6 + 0,702x_7 \quad (3.7)$$

За результатами розрахунків, можна впевнено сказати, що для ТОВ «Розмай Агро» банкрутство не загрожує, адже значення Z у всіх досліджуваних періодах коливається від 2,44 до 3,34 – що значно більше за 1,104 а отже,

підприємство знаходиться у стійкому фінансовому стані. Якби Z було б менше 1,104 – це означало загрозу фінансової кризи.

Таблиця 3.10

Проміжні показники до моделі Матвійчука А.В.

№ пп.	Пром. Показник	Розрахунок за показниками Ф.1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)	ТОВ «Розмай Агро»		
			на 31.12. 2023р.	на 31.12. 2024р.	на 30.06 2025р.
1.	X1	1195/1095	20,20896803	31,64857802	21,81177285
2.	X2	2000/1695	3,313389168	2,548884462	2,981438777
3.	X3	2000/1495	35,18358472	35,21258414	18,46161572
4.	X4	1300/2000	0,330228125	0,420727431	0,389574971
5.	X5	(1195-1695)/1195	0,040844781	0,0380354	0,099567567
6.	X6	(1595+1695)/1300	0,913931179	0,932500388	0,860960164
7.	X7	1495/(1595+1695)	0,094174292	0,072385612	0,161493925

Примітка: розраховано автором на основі даних ТОВ «Розмай Агро»

Отже, підприємство демонструє високу фінансову стабільність, займається прибутковою діяльністю, однозначно не збанкрутує.

3.4. Узагальнення результатів аналізу та внутрішнього контролю та їх вплив на прийняття управлінських рішень щодо ефективного управління дебіторською заборгованістю в умовах антикризового управління

Узагальнення та реалізація його результатів контрольним - завершальним етап проведеної перевірки. На даному етапі накопичена протягом звітного періоду інформація про стан розрахунків трансформується у висновки та управлінські рішення.

Організаційні та контрольні процедури в обліку дебіторської заборгованості наведено в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Організаційні та контрольні процедури в обліку дебіторської заборгованості

№	Напрямок контролю / управління	Основний зміст	Документальне оформлення / джерело
1	Розподіл відповідальності та процедури погодження	Управлінський персонал має визначити межі відповідальності: хто надає відстрочку оплати, встановлює кредитний ліміт, погоджує списання безнадійних боргів. Усі рішення мають бути офіційно затверджені.	Накази, журнали, протоколи засідань; внутрішні положення про облік і контроль
2	Регулярне оновлення аналітичної інформації	Щомісячний або щоквартальний аналіз дебіторської заборгованості за строками, категоріями, контрагентами. Мета - своєчасне виявлення ризикових боржників.	Аналітичні звіти, реєстри дебіторської заборгованості, бухгалтерські довідки
3	Аудиторський нагляд та перевірка	Проведення контрольних тестів (резервування, звіряння) та змістовних тестів (оцінка моделі резервування, перевірка адекватності припущень). Аудитори повинні оцінювати моделі ECL за IFRS 9, зокрема гіпотези та макроекономічні параметри.	робочі документи суб'єкта контролю
4	Контроль даних і ІТ-інтеграція	Перевірка достовірності вхідних даних (дати, суми, строки), логіки розрахунків у програмному забезпеченні. ERP-системи мають функції автоматичних попереджень про прострочення.	ERP-звіти (BAS, SAP, Dynamics 365); журнали подій, технічні логи, інструкції користувача
5	Документування висновків і коригувань	Усі зміни щодо резервів, списань чи перегляду оцінок повинні мати аналітичне обґрунтування, погодження керівництва та висновки внутрішнього аудитора. Це створює прозорий «аудиторський слід».	Висновки суб'єкта контролю, службові записки, бухгалтерські довідки, накази про коригування

За результатами перевірки суб'єкт контролю формує звіт (підсумковий звітний документ), який готується для доведення до керівництва відомостей про недоліки в обліку, системі внутрішнього контролю та управління

підприємством з метою підвищення їх ефективності. Сформований звіт повинен бути структурований належним чином.

Доцільно розрахувати та проаналізувати коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості з метою оцінки її впливу на ліквідність підприємства.

Насамперед необхідно здійснити розрахунок коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, який визначається шляхом ділення чистого доходу від реалізації продукції на середньорічну величину дебіторської заборгованості, табл. 3.12.

Таблиця 3.12

**Розрахунок коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості
ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» за 2022-2024 рр.**

Коефіцієнт оборотності	Період			
	на 31.12. 2022	на 31.12. 2023	на 31.12.2024	На 30.06.2025
	4,67	7,1	6,06	4,54

Примітка: розраховано автором на основі даних ТОВ «РОЗМАЙ АГРО»

За результатами проведених розрахунків відмітимо, що на кінець 2022 року – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості становить 4,67, на кінець 2023 – 7,1, на кінець 2024 – 6,06, на кінець першої половини 2025 – 4,54.

Аналіз коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості показує нерівномірну, хвилеподібну динаміку, яка свідчить про зміну швидкості розрахунків покупців з підприємством у різні роки.

У 2023 році коефіцієнт зріс до 7,1, що є максимальним значенням за аналізований період. Це вказує на високу швидкість погашення боргів покупцями та ефективну кредитну політику.

У 2024 році показник знизився до 6,06, але залишився значно вищим, ніж у 2022 році. Це свідчить про збереження позитивної ситуації з дебіторською заборгованістю, хоч і з деяким зниженням платіжної дисципліни клієнтів.

Падіння коефіцієнта до 4,54 в 2025 році означає, що борги покупців почали повертатися значно повільніше. Показник став навіть нижчим, ніж у 2022 році. Це може свідчити про: ослаблення контролю за розрахунками, надання покупцям надто довгих відстрочок платежів, погіршення платоспроможності клієнтів, або загальне уповільнення ділової активності.

У цілому динаміка оборотності дебіторської заборгованості не є стабільною. Підприємство продемонструвало покращення у 2023–2024 роках, однак у 2025 році ситуація суттєво погіршується, що може створювати ризики для ліквідності та обігових коштів.

Проведений аналіз показників оборотності дебіторської заборгованості підтвердив наявність хвилеподібної динаміки, що свідчить про різний рівень ефективності розрахунків у різні роки. Максимального значення коефіцієнт оборотності досяг у 2023 році (7,1), що свідчить про високу швидкість інкасації боргів та результативність кредитної політики. Однак у 2025 році спостерігається суттєве зниження показника (4,54), що може вказувати на уповільнення розрахунків та зростання ризику погіршення ліквідності. Така ситуація підтверджує необхідність посилення контролю за дебіторами, удосконалення кредитних умов та підвищення дисципліни виконання розрахунків.

Узагальнення результатів проведеного аналізу та оцінки стану внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на ТОВ «Розмай Агро» дає змогу зробити комплексний висновок щодо ефективності системи управління дебіторською заборгованістю та визначити вплив цих результатів на прийняття управлінських рішень в умовах антикризового управління. Враховуючи нестабільність економічного середовища та необхідність підтримання належного рівня ліквідності, оперативність і якість управління дебіторською заборгованістю відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємства.

У сучасних умовах для зниження ризику непогашення дебіторської заборгованості доцільно запровадити управлінські форми звітів, які

відображали б результати проведеного аналізу та внутрішнього контролю. Актуальним звітом може бути, звітність яка відображає стан дебіторської заборгованості (табл. 3.13, 3.14.)

Таблиця 3.13

Звіт про погашення дебіторської заборгованості

Клієнт	Номер договору	Мене-джер	Сума боргу, грн	Пені та штрафи за прострочення, грн	Тривалість прострочення, дн.	Планова дата сплати	Фактична дата оплати	Сума, що надійшла, грн	Залишок заборгованості, грн
ПП «Альфа Трейд»	514/22	І. Коваленко	82 500	1 250	5	15.10.25	20.10.25	70 000	13 750

Таблиця 3.14

Аналіз дебіторської покупців та замовників (для формування права отримання знижки)

Покупець	Сума відвантаження за 2024 р., грн	Сума відвантаження за 2025 р., грн	Приріст (зменшення) реалізації, %	Питома вага в загальній сумі виручки, %	Кількість поставок за поточний рік	Поточна дебіторська заборгованість, грн	Прострочена дебіторська заборгованість (понад 6 міс.), грн
ФОП Левчук О.	34 250	46 000	34,3	21,2	3	3 500	3 000
ТОВ «Соната»	155 000	180 500	16,45	25,6	5	18 200	-
ПП «Гранд»	72 500	65 000	-10,34	9,2	2	5 000	1 500

Від повноти та доступності інформації зображена у звітах, які відображають результати аналізу і контролю залежить і прийняття рішень керівництвом.

Оцінка системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості показала, що підприємство застосовує всі ключові групи контрольних прийомів – організаційні, документальні, фактичні та розрахунково-аналітичні. Особливо важливим у контексті антикризового управління є використання таких інструментів, як інвентаризація розрахунків, аналіз строків старіння

заборгованості, контроль адекватності резерву сумнівних боргів та аналіз концентрації ризиків. Їх регулярне застосування дозволяє попереджати виникнення безнадійної дебіторської заборгованості, своєчасно виявляти проблемних контрагентів та визначати напрями коригування політики управління дебіторами. [71]

Водночас результати аналізу ймовірності банкрутства за моделями Альтмана, Терещенка та Матвійчука продемонстрували, що ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» упродовж аналізованих періодів не перебувало у стані фінансової кризи та має достатній запас фінансової стійкості. З позиції антикризового управління це означає, що підприємство має можливість зменшувати рівень дебіторської заборгованості за рахунок внутрішніх інструментів без необхідності залучення зовнішніх джерел фінансування. Проте суттєві коливання окремих коефіцієнтів у різні роки свідчать про важливість підтримання контролю за розрахунками та системної роботи зі зниження ризиків неплатежів.

Таким чином, результати проведених досліджень дають підстави стверджувати, що ефективне управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» має базуватися на таких ключових управлінських рішеннях:

- ✓ удосконаленні кредитної політики та запровадженні диференційованих умов оплати залежно від ризику контрагента;
- ✓ посиленні претензійно-позовної роботи щодо прострочених боргів;
- ✓ регулярному застосуванні аналізу старіння заборгованості та моніторингу концентрації ризику;
- ✓ забезпеченні адекватності резерву сумнівних боргів відповідно до фактичного стану портфеля дебіторської заборгованості;
- ✓ активному використанні розрахунково-аналітичних показників для оперативної оцінки впливу дебіторської заборгованості на ліквідність.

Зміцнення системи внутрішнього контролю та впровадження ефективних управлінських рішень забезпечать підвищення оборотності дебіторської заборгованості, поліпшення ліквідності та зменшення ризиків у кризових

умовах. Це, у свою чергу, сприятиме зміцненню фінансової стійкості ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» та підвищенню його конкурентоспроможності.

Узагальнення проведеного аналізу дебіторської заборгованості дає змогу зробити висновок, що саме її ефективне управління є важливою складовою антикризового фінансового менеджменту підприємства. Надмірні обсяги дебіторської заборгованості уповільнюють обіг оборотних активів, погіршують ліквідність і можуть стати одним із ключових чинників розвитку кризових явищ. Тому результати аналізу та внутрішнього контролю мають безпосередній вплив на ухвалення управлінських рішень, спрямованих на запобігання ризику неплатежів та забезпечення фінансової стійкості підприємства [13].

В додатку В. 2 наведено критерії оцінки ефективності антикризового управління.

У рамках антикризового управління важливо своєчасно діагностувати проблеми, пов'язані з простроченими або непогашеними боргами, та коригувати кредитну політику, систему моніторингу й методи роботи з покупцями. Ефективне планування, аналіз клієнтів, контроль за динамікою заборгованості та оцінка оборотності дозволяють не лише мінімізувати ризик безнадійних боргів, а й підтримувати стабільність грошових потоків. Це забезпечує підприємству можливість уникнути погіршення фінансових результатів, підвищити рівень ліквідності та своєчасно приймати управлінські рішення, необхідні для стабільного функціонування в умовах кризи [13].

Ефективне управління дебіторською заборгованістю безпосередньо залежить від результатів її аналізу та організації внутрішнього контролю. Зростання прострочених боргів уповільнює обіг коштів і створює додаткові фінансові ризики, тому обґрунтовані управлінські рішення мають базуватися на своєчасній оцінці структури заборгованості, платоспроможності покупців та причин порушення розрахункової дисципліни [18].

Аналіз дає можливість виявити фактори, що сприяють накопиченню боргів, серед яких недостатня фінансова спроможність контрагентів, недосконалі механізми стягнення, інфляційний тиск та відсутність чітких

правил роботи з простроченою заборгованістю. Налагоджений внутрішній контроль передбачає перевірку надійності дебіторів на етапі укладання договорів, дотримання умов оплати, своєчасне виявлення затримок та організацію претензійної роботи. Такі процедури сприяють зменшенню ризику втрати коштів і запобігають переходу боргів у сумнівні чи безнадійні. На основі отриманих аналітичних даних керівництво може обирати оптимальний тип кредитної політики, визначати параметри комерційного кредитування, розробляти заходи з інкасації боргів або приймати рішення щодо зовнішнього контролю за заборгованістю. Комплексний аналіз і контроль забезпечують підприємству можливість оперативно реагувати на негативні тенденції, підтримувати ліквідність та покращувати фінансову стабільність, що є особливо важливим у період кризових викликів [77].

Висновки до розділу 3

На наш погляд, необхідність посилення внутрішнього контролю обумовлена значною кількістю чинників, серед яких виділимо: наявність загальної макроекономічної нестабільності; формуванням ризикованої господарської політики; ускладненням характеру активних операцій підприємств; необхідністю реагування на ризики; потребою підвищення ступеня довіри до підприємства з боку ділових партнерів. Ефективне антикризове управління на підприємстві повинно включати не лише фактичні заходи реагування на кризові ситуації, але й активні заходи передбачення та попередження чи недопущення.

Інформаційні технології також створюють основу для внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості. Використання цифрових аналітичних інструментів, таких як Power BI чи Tableau, дає змогу візуалізувати динаміку заборгованості, проводити ABC- та XYZ-аналіз дебіторів, визначати проблемні напрямки.

Таким чином, автоматизація процесів обліку та контролю дебіторської заборгованості є не лише технічним удосконаленням, а й необхідною умовою

підвищення фінансової стабільності підприємства, забезпечення достовірності звітності та своєчасного управлінського реагування на фінансові ризики.

Удосконалення системи обліку й контролю дебіторської заборгованості потребує чітко визначених процедур внутрішнього контролю та комплексного підходу зовнішньої перевірки. Саме інструменти, які вказані в таблиці 3.1, забезпечують достовірність бухгалтерської інформації й мінімізують ризик втрат.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження в магістерській кваліфікаційній роботі щодо організації обліку і внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління, визначено наступне:

1. Зростання дебіторської заборгованості є одним із ключових фінансових ризиків, що загрожує втратою ліквідності та загостренням кризових явищ на підприємстві. Відтак, в умовах антикризового управління, удосконалення обліку та системи внутрішнього контролю набувають особливого значення.

2. Дебіторська заборгованість розглядається як економічний ресурс, який має потенціал генерувати майбутні економічні вигоди, проте за своєю природою містить значні елементи фінансового ризику. Ефективне управління нею забезпечує своєчасне повернення коштів і підтримання стабільного грошового потоку.

3. Система бухгалтерського обліку виконує критично важливу інформаційну функцію, надаючи керівництву дані для оцінки фінансового стану та формування антикризових управлінських рішень.

4. Для управлінського аналізу має бути різностороння класифікація за такими ознаками, як:

- ймовірність погашення (нормальна, сумнівна, безнадійна);
- строки погашення (для оцінки ліквідності);
- ступінь ризику та керованість (для визначення активних методів впливу на боржників).

5. Створення резерву сумнівних боргів є обов'язковою вимогою (НП(С)БО 10) та ключовим інструментом управління кредитним ризиком. Правильне його формування забезпечує відображення дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю і дозволяє підприємству прогнозувати потенційні втрати.

6. Аналіз фінансових показників (включно з моделями Альтмана, Терещенка та Матвійчука) засвідчив, що ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» має достатній запас

фінансової стійкості та не перебуває у стані фінансової кризи. Це дає підприємству можливість зменшувати рівень дебіторської заборгованості за рахунок внутрішніх інструментів управління. Аналіз коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості показав нерівномірну, хвилеподібну динаміку. Це свідчить про необхідність підтримання постійного контролю за розрахунками та системної роботи зі зниження ризиків неплатежів, попри загальну фінансову стійкість.

7. Ефективне управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «РОЗМАЙ АГРО» має базуватися на наступних напрямках:

- 1) удосконаленні кредитної політики та запровадження диференційованих умов оплати залежно від ризику контрагента;
- 2) посилення претензійно-позовної роботи щодо прострочених боргів;
- 3) регулярне застосування аналізу старіння заборгованості та моніторингу концентрації ризику;
- 4) активне використання розрахунково-аналітичних показників для оперативної оцінки впливу дебіторської заборгованості на ліквідність.

8. Підприємство має розробити чіткі правила надання товарного кредиту, встановлюючи ліміти та терміни оплати. В антикризових умовах цей процес стає диференційованим: умови оплати повинні безпосередньо залежати від кредитного ризику кожного контрагента.

9. Зміцнення системи внутрішнього контролю та впровадження цих рішень забезпечить підвищення оборотності дебіторської заборгованості, поліпшення ліквідності та підтримання фінансової стійкості ТОВ «Розмай Агро» в умовах нестабільного ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк Р.А. Облік й аналіз дебіторської заборгованості: організація та методичні підходи: кваліфікаційна робота. Західноукр. нац. ун-т. Тернопіль, 2024. 72 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/0ff22e3e-4289-4fb8-ad15-f9180e1010ea/content> (дата звернення: 17.08.2025).
2. Безкорвайна Л.В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Економіка розвитку*: Зб. наук. праць. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5310> (дата звернення: 17.11.2025).
3. Белозерцев В.С. Аналіз впливу макроекономічних факторів на дебіторську заборгованість та взаєморозрахунки між підприємствами. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 5(2). С. 173–174.
4. Белозерцев В.С. Фактори впливу на динаміку та якість дебіторської заборгованості підприємства: теоретичний аспект. *Technology audit and production reserves*. 2015. № 4/5(24). С. 4–9. URL: doi: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2015.47179> (дата звернення: 8.03.2025).
5. Бразілій Н.М., Крот Ю.М., Пастернак Я.П. Особливості обліку дебіторської заборгованості в сучасних умовах господарювання. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 82. С. 114–119. URL: https://bses.in.ua/journals/2023/82_2023/20.pdf (дата звернення: 19.03.2025).
6. Бреславська Г.М., Момот Т.В. Вартісно-орієнтоване управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2011. № 3. С. 81-83. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2011-3_0-pages-81_83.pdf (дата звернення: 20.11.2025).
7. Бугай В.З., Федорець А.О. Моделювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі ПрАТ «Кропивницький ОЕЗ»). *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2421/2341> (дата звернення: 17.08.2025).

8. Вакульчик О.М., Васильєва В.Г., Бабенко Л. В. Фінансовий облік І за НП(С)БО: навч. посіб. Дніпро: УМСФ, 2023. 243 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6908> (дата звернення: 19.11.2025).
9. Вітренко О.В., Катранжи Л.Л., Придятько Е.М. Організація обліку дебіторської заборгованості в системі управління ризиками. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 34. С. 35-42. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/34_2020ua/8.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
10. Власюк В.Є., Гордієнко К.О., Пшенична А.О. Оцінка ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств (на прикладі ПАТ «Комбінат «Тепличний»). *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Вип. 12. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/11.pdf (дата звернення: 17.08.2025).
11. Гаврик О.Ю. Організаційно-економічні засади функціонування системи внутрішнього контролю в сільськогосподарських підприємствах. *Агросвіт*. 2023. № 20. С. 59-65. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.20.59> (дата звернення: 15.10.2025).
12. Ганусич В.О., Гурська І. В. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2016. Вип. 1 (47). С. 441-445. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10859> (дата звернення: 17.11.2025).
13. Герасименко І.А., Синиця Р.Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства як інструмент антикризового фінансового менеджменту. *SWorldJournal*. 2021. Issue 9. Part 2. С.33-40. URL: https://www.researchgate.net/publication/356196088_upravlenie_debitorskoj_zadolzennostu_predpriatia_kak_instrument_antikrizisnogo_finansovogo_menedzmenta/fulltext/6381476a554def6193709e31/upravlenie-debitorskoj-zadolzennostu-predpriatia-kak-instrument-antikrizisnogo-finansovogo-menedzmenta.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

14. Городній В. Усні домовленості про постачання: ризики, актуальна судова практика. *Ligazakon*: веб-сайт. 2 лютого 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/222882_usn-domovlenost-pro-postachannya-riziki-aktualna-sudova-praktika (дата звернення: 15.10.2025).
15. Гребень С.Є. Види, форми та методи державного фінансового контролю: сутність та принципові відмінності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 104-108. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/24.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
16. Гуренко Т., Литвиненко В. Організація обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством із застосуванням програмних рішень. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-55> (дата звернення: 21.11.2025).
17. Гуренко Т.О. Сучасний стан та напрями удосконалення організації державного фінансового контролю. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-23>. (дата звернення: 21.11.2025).
18. Гуцаленко Л.В., Гаврилова Н.О. Інвентаризація розрахункових операцій в господарській діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7200> (дата звернення: 21.11.2025).
19. Гуцаленко Л.В., Чмелюк Т.В. Облік та його контрольні функції в управлінні дебіторською заборгованістю підприємств. *Young Scientist*. 2019. № 10 (74). С. 291-296.
20. Гуцаленко Л.В., Марчук У.О. Облікова політика: національний та зарубіжний підходи. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung*. Korneev V., Pasichnyk, Yu., Radchenko O., Khodzhaian A. und andere: Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. 714 p., С.576-584.
21. Даценко Г.В. Основні інструменти забезпечення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у підвищенні фінансової безпеки підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019.

- № 3 (108). С. 99-104. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/3_2019/22.pdf дата звернення: 15.10.2025).
22. Даценко Г.В., Гладій І.О., Майстер Л.А. Внутрішньогосподарський контроль в системі антикризового управління суб'єктом господарювання. *Подільський науковий вісник*. 2023. № 4 (28). URL: https://pnv.in.ua/images/Magazine/4_2023/Datsenko_Hladii.pdf дата звернення: 15.10.2025).
23. Добровольська В. Методологія контролю у сфері господарювання. *Господарське право і процес*. 2017. № 10. С. 57-61. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/12.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).
24. Дрінь С.С., Сердюк Ф.О. Моделювання очікуваних кредитних збитків. *Могилянський математичний журнал*. 2023. Т. 6. С. 14–19. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-70806202314-19> (дата звернення: 15.10.2025).
25. Єфименко О. Методи управління дебіторською заборгованістю на промислових підприємствах. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2020. № 3(5). С. 19–23. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/26204918-9d62-40ff-8977-9018b25dc63d/content?trackerId=50220eca33fa243d> (дата звернення: 18.10.2025).
26. Жадан Т.А., Мелень О.В. Ризик-орієнтований підхід до організації системи внутрішнього контролю в готельно-ресторанному бізнесі. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2020. Випуск 50. С.263-267. URL: https://www.market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/46.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
27. Жадан Т.А., Яценко С.О. Внутрішній контроль як економічна категорія: систематизація наукових підходів та уточнення змісту. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017. № 16. С. 845-850. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/167.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

28. Золотайко К.С. Економічна сутність та причини виникнення дебіторської заборгованості. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. докторантів, молодих учених та студентів «Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (Харків, 17 трав. 2019 р.). Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2019. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis03-17.html> (дата звернення: 07.11.2025).
29. Іванова Н.А., Куруч О.В., Ченаш В.С. Оцінювання ефективності внутрішнього аудиту в системі антикризового фінансового управління. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 15. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17173801> дата звернення: 15.10.2025).
30. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291. URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0893-99 (дата звернення: 15.04. 2025).
31. Кавин М. Обчислюємо резерв сумнівних боргів. Дебет-Кредит: веб-сайт. 2018. № 4 від 22.01.2018 р. URL: <https://online.dtkr.ua/2018/4/43086> (дата звернення: 18.11.2025).
32. Калінеску Т.В., Перепелиця Ю.Г. Організація контролю дебіторської заборгованості авіаційних підприємств в умовах антикризового управління. *Часопис економічних реформ*. 2023. № 4(52). С. 34–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2023_4_8 (дата звернення: 20.11.2025).
33. Каменська Т.О., Редько О.Ю. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2015. 375 с.
34. Кара Н.І., Атаманчук З.А., Курицький В.Ю. Формування механізмів антикризового управління діяльністю підприємств: міжнародні економічні особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2024. Т. 2. № 18. С. 197–208. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/nov/36647/vse20242-199-210.pdf> (дата звернення: 07.11.2025).

35. Ключ Ю.І., Іжболдіна А.В. Оцінка ефективності внутрішнього контролю промислових підприємств. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. №3 (69). С. 52-57. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/3_69_2020/11.pdf (дата звернення: 15.10. 2025).
36. Кононенко Л.В., Сисоліна Н.П., Юрченко О.В. Управління дебіторською заборгованістю: сучасний стан, проблеми, перспективи, інформаційне забезпечення. *Економічний простір*. 2021. № 166. С. 104–109. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-18> (дата звернення: 18.10.2025).
37. Кравченко О., Кобець Т. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58> (дата звернення: 15.10. 2025).
38. Кривов'язюк І.В. Методологія діагностування кризового стану підприємства. *Науковий вісник Луцького національного технічного університету. Серія Економічні науки*. 2011. Вип. 22. С. 32-40. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2011/10.pdf (дата звернення: 15.08.2025).
39. Кузик Н.П., Шевчук К.В., Вершута Ю.С. Якість як детермінантна ознака аудиту фінансової звітності. *Економіка та суспільство*. 2024. №70. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5395>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-137>
40. Кухта П.В. Кризи, їх причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1439> (дата звернення: 07.08.2025).
41. Кучмей О. В. Моделювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі ПАТ «Будівельна корпорація «Укрбуд»). *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6037> (дата звернення: 20.11.2025).
42. Ліснічук О.А., Виноградова Є.В. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і*

- менеджмент*. 2018. Вип. 33. С. 113–114. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2018/33-2018/17.pdf> (дата звернення: 18.11.2025).
43. Любанова А. Резерв очікуваних кредитних збитків за МСФЗ 9. Експертус Головбух:веб-сайт. 18 грудня 2023. URL: <https://gb.expertus.com.ua/consultations/27718> (дата звернення: 15.10.2025).
44. Макаренко А.П., Кучкіна Д.Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Економічна наука*. 2020. С. 31–33. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2020/7.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
45. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 9 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» (IAS 9): Міжнародні стандарти контролю якості (управління якістю), аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2021 р. URL: [Міністерство Фінансів України](#) (дата звернення: 13.07.2025).
46. Нагорна Ю. Огляд МСФЗ 9. Нац.банк України: веб-сайт. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MSFZ_9_Review_pr_2022-09-06.pdf?v=7 (дата звернення: 23.11.2025).
47. Назаренко О.В., Лукаш Т.В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2021. № 12. С. 15-21. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2021/4.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
48. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затверджене Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://document.vobu.ua/doc/3387?utm> (дата звернення: 15.11.2025).
49. Невідомський О.Ю. Аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. Молодь: наука та інновації: матеріали XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Дніпро: Приазовський державний технічний університет, 2024. С. 154–155.

50. Ніколаєнко А.А. Економічна сутність дебіторської заборгованості/ Матеріали Всеукр. студ. наук. конф. «Стан та перспективи розвитку управлінського обліку на аграрних підприємствах» (9 лист. 2012 р.)/ Наук. кер. Н. С. Золотарьова. ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2013. С. 143–144. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/500> (дата звернення: 13.07.2025).
51. Ніколов О. П. Аналіз ймовірності ризику банкрутства підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 9-10 (287). С. 112–118. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/286-287/pdf/112-118.pdf> (дата звернення: 18.06.2025).
52. Олійник С.О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Науковий огляд*. 2018. № 5 (48). С. 4. (дата звернення: 23.11.2025).
53. Олісєєва О., Белозерцев В. Управління дебіторською заборгованістю та фактори впливу на її якість. *European Journal of Management Issues*. 2021. № 1-2. С. 3–11. URL: <https://d-nb.info/1266037470/34> (дата звернення: 18.10.2025).
54. Онищенко В. Інвентаризація розрахунків в бюджетних установах. *Бухгалтерія для бюджету та ОМС: веб-сайт*. 14 жовтня 2025 р. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/497-nventarizatsya-rozrahunkv-v-byudjetnih-ustanovah> (дата звернення: 18.11.2025).
55. Онищенко В. Списання безнадійної дебіторської заборгованості. *Бухгалтерська платформа (Buhplatforma): веб-сайт*. 28 лют. 2025 р. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/6642-qqq-17-m4-21-04-2017-spisannya-beznadyno-debtorsko-zaborgovanost> (дата звернення: 18.11.2025).
56. Паянок Т.М. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: напрями вдосконалення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. №1(42), 58–63. URL: [https://doi.org/10.26642/pbo-2019-1\(42\)-58-63](https://doi.org/10.26642/pbo-2019-1(42)-58-63) (дата звернення: 15.10. 2025).
57. Переста Ю.Ю. Економічна сутність, класифікація та види оцінок дебіторської і кредиторської заборгованостей. *Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування»*. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2021. Вип. 11. С. 77–85. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/f879c89b-9fec-478f-9f1c-378927d94239> (дата звернення: 13.07.2025).

58. Підстави для визнання заборгованості безнадійною: податковий та бухгалтерський облік. *Компанія «Вікторія» (Victorija.ua)*: веб-сайт. 29 верес. 2025 р. URL: <https://www.victorija.ua/novyny/vyznannia-komertsijnoi-zaborhovanosti-beznadijnoiu-pravovi-pidstavu-ta-oblikove-vidobrazhennia.html> (дата звернення: 20.11.2025).

59. Пінчук Т.А., Стефанович Н.Я., Кумейко А.В. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації. *Економіка і суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2151/2080> (дата звернення: 13.09.2025).

60. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.11.2025).

61. Подмешальська Ю.В., Максимова К.С. Удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 85–87. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2019/14.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

62. Примітки до фінансової звітності за формою №5: інструкція. *7eminar.ua*: бухгалтерська аналітика: веб-сайт. 16 січня 2025 р. URL: <https://7eminar.ua/news/3442-forma-5-primitki-do-ricnoyi-finansovoyi-zvitnosti> (дата звернення: 23.11.2025).

63. Приходько І.П., Дмитренко Т.В., Гусев І.І. Внутрішній контроль в управлінні сільськогосподарськими підприємствами. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 197-202. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2023-10_0-pages-197_202.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

64. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 17.11.2025).

65. Про внесення зміни до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку та визнання такими, що втратили чинність,

наказів Міністерства фінансів України від 16 травня 1996 року № 99 та від 24 березня 2000 року № 61 Наказ Міністерства фінансів України № 987 від 30.09.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 03.11.2025).

66. Пугаченко, О., Зарудна, Н. Внутрішній контроль порядку відображення в обліку дебіторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-73> (дата звернення: 15.10.2025).

67. Рошуор А. Головне, що потрібно знати про резерв сумнівних боргів. Audit-Invest веб-сайт. 22 липня 2021 р. URL: <https://audit-invest.com.ua/ua/articles/blog/golovne-shho-potribno-znaty-pro-rezerv-sumnivnyh-borgiv?utm> (дата звернення: 11.11.2025).

68. Савченко А.М., Горелик Д.С., Гаврилюк В.Ю., Вербіцький О.В. Дебіторська заборгованість та її вплив на фінансовий результат діяльності підприємства. *Український економічний часопис*. 2025. Вип. 8. С. 123-127. <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/555/536> (дата звернення: 20.11.2025).

69. Садовська І.М. Бухгалтерський облік: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 132 с.

70. Сандуляк В. Резерв сумнівних боргів: загальні правила формування та реалії сьогодення. Audit-Invest: веб-сайт. 17 жовтня 2023 р. URL: <https://audit-invest.com.ua/ua/articles/blog/rezerv-sumnivnyh-borgiv-zagalni-pravy-la-formuvannya-ta-realiyi-sogodennya> (дата звернення: 10.11.2025).

71. Сидоренко О.О., Клименко Т.В., Гливенко В.О. Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (31). С. 203. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/276682> (дата звернення: 17.11.2025).

72. Списання безнадійної дебіторської заборгованості. МОГОЛ АЛЬФА: веб-сайт. 29 вересня 2023 р. URL: <https://www.mogol-alfa.com.ua/ua/buhgalterski>

- [novini/spisannya-beznadijnoyi-debitorskoyi-zaborgovanosti/](https://doi.org/10.26642/jen-2012-3(61)) (дата звернення: 19.11.2025).
73. Супрунова І.В. Дебіторська заборгованість: оцінка і бухгалтерський облік. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 3 (61). С. 191-193. URL: [https://doi.org/10.26642/jen-2012-3\(61\)](https://doi.org/10.26642/jen-2012-3(61)). С. 191-193 (дата звернення: 18.11.2025).
74. Ткаченко А. Антикризове управління як комплексна система запобігання кризовим ситуаціям. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2023. March. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/178/152> (дата звернення: 15.10.2025).
75. Ткачук Л.М., Чень В. Теоретико-методологічні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С.84–90. URL: <https://inns.vn.ua/web/uploads/pdf/Tkachuk%20Chen.pdf> (дата звернення: 19.03.2025).
76. Томчук О.Ф., Сидоренко І.М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 94-101. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2296.2019.1.10> (дата звернення: 19.02.2025).
77. Трибусовська Н.І. Дебіторська заборгованість підприємства: причини виникнення та управління нею. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х частинах. Частина 1. Київ. Інтерсервіс. 2024. С. 483-487. URL: <https://ir.nasoa.edu.ua/items/5cc06da7-abfa-48a0-a454-0ce49a8226b6> (дата звернення: 15.10.2025).
78. Управління дебіторською заборгованістю у сільськогосподарських підприємствах: фінансово-обліковий аспект: монографія / А. С. Даниленко та ін. Київ, 2019. С. 288. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/25624.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).

79. Усикова О.М. Моделі аналізу ризику банкрутства. *Modern Economics*. 2023. № 38. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/models-of-bankruptcy-risk-analysis/> (дата звернення: 19.11.2025).
80. Фатенок-Ткачук А.О., Данилко А.Р. Особливості методики формування акта звірки розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 815-822. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/138.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
81. Федорченко О.Є. Актуальні проблеми управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 60–63. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2015/14.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
82. Хринюк О.С., Бова В.А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6121> (дата звернення: 19.11.2025).
83. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.11.2025).
84. Чорновіл І.А. Сутнісна характеристика кризи підприємства та причини її виникнення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 1. С. 11-12.
85. Шевчук К., Шкуренко В. Внутрішній контроль дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління. Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація обліку та бізнес-консалтингу в умовах невизначеності: сучасні тренди, виклики, міжнародний досвід». Харків. 2025.
86. Шевчук К.В., Кузик Н.П., Боярова О.А. Облік і оподаткування інтернет-торгівлі: реалії та виклики. *Облік і фінанси*. 2024. №4(106). С.140-149. URL: <https://afj.org.ua/pdf/1114-oblik-i-opodatkuvannya-internet-torgivli-realii-ta-vikliki.pdf>.

87. Шкуренко В.С., Шевчук К. Управління дебіторською заборгованістю як інструмент посилення економічної безпеки підприємства. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 10 квітня 2025 р. Київ: НУБіП України, 2025. матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 10 квітня 2025 р. Київ: НУБіП України, 2025. С. 409-411. URL: https://drive.google.com/file/d/13aYtEAvm3lvy1CZQESFTv1Bm_voID4bX/view?pli=1 (дата звернення: 15.10. 2025).
88. Ямненко Г. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *International electronic scientific journal*. 2017. Т. 3. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2017_3_2_10 (дата звернення: 18.10.2025).
89. Davydenko Nadiia, Titenko Zoia, Shevchuk Kateryna, Buriak Alina. Environmental Taxation: Ukrainian Realities and European Practice. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. 2022. Vol. 19. p. 1948-1955. DOI: 10.37394/23207.2022.19.174. URL: <https://wseas.com/journals/articles.php?id=7395> (дата звернення: 15.10.2025).
90. [https://doi.org/10.26642/pbo-2019-1\(42\)-58-63](https://doi.org/10.26642/pbo-2019-1(42)-58-63) (дата звернення: 17.08.2025).
91. Kuzyk Natalya, Shevchuk Kateryna, Kruhla Maryna, Aloslyn Vladyslav. Audit Of Financial Reporting As A Tool For Investment Attractiveness Of Agricultural Business Enterprises. *Proceedings of the 2023 International Conference "Economic Science For Rural Development"* No 57 Jelgava, LBTU ESAF, 10-12 May 2023, pp. 150-156 DOI: 10.22616/ESRD.2023.57.015 150 (WoS). URL: https://lbtufb.lbtu.lv/conference/economic_science_rural/2023/Latvia_ESRD_57_2023.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
92. [Kyriakos Georgiou, Athanasios N. Yannacopoulos](https://arxiv.org/abs/2309.12384). Probability of Default modelling with Lévy-driven Ornstein-Uhlenbeck processes and applications in credit risk under the IFRS 9. *ArXivLabs*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2309.12384> (дата звернення: 19.10.2025).
93. Renaldo N., Sudarno darno Sudarno, Hutahuruk M.B. Internal Control System Analysis On Accounts Receivable In Sp Corporation. *The Accounting Journal of*

Binaniaga. 2020. Vol. 5, № 2. P. 73–84. DOI: [10.33062/ajb.v5i2.382](https://doi.org/10.33062/ajb.v5i2.382). URL: https://www.researchgate.net/publication/348108092_INTERNAL_CONTROL_SYSTEM_ANALYSIS_ON_ACCOUNTS_RECEIVABLE_IN_SP_CORPORATION (дата звернення: 18.10.2025).

ДОДАТКИ

Додаток Б.1

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "РОЗМАЙ АГРО"		
Код ЄДРПОУ	41622215		
Дата та час подачі звіту	28.02.2025 12:56:49		
Керівник	Колесник Віктор Федорович		
Головний бухгалтер	Зозуль Роман Миколайович		
Вид економічної діяльності	46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами		
Телефон	3386773		
КАТОТГ	UA80000000000126643		
Середня кількість працівників	87		
Баланс (Форма № 1) станом на 31.12.2024 року			
Актив	Код	На початок року, тис.грн	На кінець року, тис.грн
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	0	778
Первісна вартість	1001	0	778
Накопичена амортизація	1002	0	-
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	-
Основні засоби	1010	13983	12232
Первісна вартість	1011	25095	27783
Знос	1012	11112	15551
Інвестиційна нерухомість	1015	0	-
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	0	-
Знос інвестиційної нерухомості	1017	0	-
Довгострокові біологічні активи	1020	0	-
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	0	-
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	0	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
Які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	-
Інші фінансові інвестиції	1035	0	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	-
Відстрочені податкові активи	1045	0	-
Гудвіл	1050	0	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	-
Інші необоротні активи	1090	0	-
Усього за розділом I "Необоротні активи"	1095	13983	13010
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	124884	172512
Виробничі запаси	1101	6270	5221
Незавершене виробництво	1102	0	-
Готова продукція	1103	0	-

Продовження дод. Б.1

1	2	3	4
Товари	1104	118614	167291
Поточні біологічні активи	1110	0	-
Депозити перестраховання	1115	0	-
Векселі одержані	1120	0	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	62402	62679
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
За виданими авансами	1130	48310	118850
З бюджетом	1135	1687	908
У тому числі з податку на прибуток	1136	888	824
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	1	3
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	23968	12470
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	6862	20729
Готівка	1166	0	-
Рахунки в банках	1167	6862	20729
Витрати майбутніх періодів	1170	560	650
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	-
у тому числі:			
Резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	-
Резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	-
Резервах незароблених премій	1183	0	-
Інших страхових резервах	1184	0	-
Інші оборотні активи	1190	13892	22947
Усього за розділом II "Оборотні активи"	1195	282566	411748
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	-
Баланс (Усього активів)	1300	296549	424758

Пасив	Код	На початок року, тис.грн	На кінець року, тис.грн
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	50	50
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	-
Капітал у дооцінках	1405	0	-
Додатковий капітал	1410	0	-
Емісійний дохід	1411	0	-
Накопичені курсові різниці	1412	0	-
Резервний капітал	1415	0	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	25053	28621
Неоплачений капітал	1425	0	-

Продовження дод. Б.1

1	2	3	4
Вилучений капітал	1430	0	-
Інші резерви	1435	0	-
Усього за розділом I "Власний капітал"	1495	25103	28671
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	-
Пенсійні зобов'язання	1505	0	-
Довгострокові кредити банків	1510	0	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	-
Довгострокові забезпечення	1520	0	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	-
Цільове фінансування	1525	0	-
Благодійна допомога	1526	0	-
Страхові резерви	1530	0	-
у тому числі:			
Резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	-
Резерв збитків або резерв належних виплат	1532	0	-
Резерв незароблених премій	1533	0	-
Інші страхові резерви	1534	0	-
Інвестиційні контракти	1535	0	-
Призовий фонд	1540	0	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	-
Усього за розділом II "Довгострокові зобов'язання і забезпечення"	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	58934	96374
Векселі видані	1605	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
Довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
Товари, роботи, послуги	1615	106559	122103
Розрахунками з бюджетом	1620	5	124
У тому числі з податку на прибуток	1621	0	-
Розрахунками зі страхування	1625	0	-
Розрахунками з оплати праці	1630	5	-
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	76276	145773
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	0	-
Поточні забезпечення	1660	1616	2564
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	28051	29149
Усього за розділом III "Поточні зобов'язання і забезпечення"	1695	271446	396087

IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	-
Баланс (Усього пасивів)	1900	296549	424758

Звіт про фінансові результати (Форма № 2) за 2024 рік			
Фінансові результати			
Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1009580	898061
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	0
Премії підписані, валова сума	2011	-	0
Премії, передані у перестраховування	2012	-	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених	2014	-	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	930999	815386
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	0
Валовий:			
Прибуток	2090	78581	82675
Збиток	2095	-	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	0
Інші операційні доходи	2120	3797	3407
у тому числі:			
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	0
Адміністративні витрати	2130	14607	26815
Витрати на збут	2150	52099	46551
Інші операційні витрати	2180	3800	923
у тому числі:			
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	0
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	0
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
Прибуток	2190	11872	11793
Збиток	2195	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	0
Інші фінансові доходи	2220	244	281
Інші доходи	2240	115	68
у тому числі:			
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	0

Фінансові витрати	2250	7880	2400
Втрати від участі в капіталі	2255	-	0
Інші витрати	2270	-	0
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	0
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	2290	4351	9742
Збиток	2295	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-783	-1754
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	0
Чистий фінансовий результат:			
Прибуток	2350	3568	7988
Збиток	2355	-	-

Сукупний дохід

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	0
Накопичені курсові різниці	2410	-	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	0
Інший сукупний дохід	2445	-	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід	2465	3568	7988

Елементи операційних витрат

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Матеріальні затрати	2500	9696	11559
Витрати на оплату праці	2505	25530	17865
Відрахування на соціальні заходи	2510	5277	3581
Амортизація	2515	4439	4018
Інші операційні витрати	2520	25564	37266
Разом	2550	70506	74289

Розрахунок показників прибутковості акцій

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	0

Продовження дод. Б.1

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "РОЗМАЙ АГРО"		
Код ЄДРПОУ	41622215		
Дата та час подачі звіту	28.02.2024 18:39:56		
Керівник	Колесник Віктор Федорович		
Головний бухгалтер	Зозуль Роман Миколайович		
Вид економічної діяльності	46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами		
Телефон	3386773		
КАТОТГ	UA80000000000126643		
Середня кількість працівників	81		
Баланс (Форма № 1) станом на 31.12.2023 року			
Актив	Код	На початок року, тис.грн	На кінець року, тис.грн
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	0	0	0
Первісна вартість	0	-	0
Накопичена амортизація	0	-	0
Незавершені капітальні інвестиції	0	-	0
Основні засоби	6053	13983	6053
Первісна вартість	13670	25095	13670
Знос	7617	11112	7617
Інвестиційна нерухомість	0	-	0
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	0	-	0
Знос інвестиційної нерухомості	0	-	0
Довгострокові біологічні активи	0	-	0
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	0	-	0
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	0	-	0
Довгострокові фінансові інвестиції:			
Які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	-	0
Інші фінансові інвестиції	0	-	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	-	0
Відстрочені податкові активи	0	-	0
Гудвіл	0	-	0
Відстрочені аквізиційні витрати	0	-	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	0	-	0
Інші необоротні активи	0	-	0
Усього за розділом I "Необоротні активи"	6053	13983	6053
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	119292	124888
Виробничі запаси	1101	756	6274
Незавершене виробництво	1102	0	-
Готова продукція	1103	0	-

Продовження дод. Б.1

1	2	3	4
Товари	1104	118536	118614
Поточні біологічні активи	1110	0	-
Депозити перестраховання	1115	0	-
Векселі одержані	1120	0	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	51889	62402
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
За виданими авансами	1130	48964	48310
З бюджетом	1135	102	1687
У тому числі з податку на прибуток	1136	0	888
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	2	1
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	14663	23980
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	4895	6862
Готівка	1166	0	-
Рахунки в банках	1167	4895	6862
Витрати майбутніх періодів	1170	234	560
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	-
у тому числі:			
Резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	-
Резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	-
Резервах незароблених премій	1183	0	-
Інших страхових резервах	1184	0	-
Інші оборотні активи	1190	13433	13892
Усього за розділом II "Оборотні активи"	1195	253474	282582
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	-
Баланс (Усього активів)	1300	259527	296565

Пасив	Код	На початок року, тис.грн	На кінець року, тис.грн
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	50	50
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	-
Капітал у дооцінках	1405	0	-
Додатковий капітал	1410	0	-
Емісійний дохід	1411	0	-
Накопичені курсові різниці	1412	0	-
Резервний капітал	1415	0	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	17487	25475
Неоплачений капітал	1425	0	-

Продовження дод. Б.1

1	2	3	4
Вилучений капітал	1430	0	-
Інші резерви	1435	0	-
Усього за розділом I "Власний капітал"	1495	17537	25525
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	-
Пенсійні зобов'язання	1505	0	-
Довгострокові кредити банків	1510	0	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	-
Довгострокові забезпечення	1520	0	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	-
Цільове фінансування	1525	0	-
Благодійна допомога	1526	0	-
Страхові резерви	1530	0	-
у тому числі:			
Резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	-
Резерв збитків або резерв належних виплат	1532	0	-
Резерв незароблених премій	1533	0	-
Інші страхові резерви	1534	0	-
Інвестиційні контракти	1535	0	-
Призовий фонд	1540	0	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	-
Усього за розділом II "Довгострокові зобов'язання і забезпечення"	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	37700	58934
Векселі видані	1605	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
Довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
Товари, роботи, послуги	1615	108242	106153
Розрахунками з бюджетом	1620	3263	5
У тому числі з податку на прибуток	1621	7	-
Розрахунками зі страхування	1625	0	-
Розрахунками з оплати праці	1630	-370	5
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	66285	76276
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	0	-
Поточні забезпечення	1660	1060	1616
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	25810	28051
Усього за розділом III "Поточні зобов'язання і забезпечення"	1695	241990	271040

IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	-
Баланс (Усього пасивів)	1900	259527	296565

Звіт про фінансові результати (Форма № 2) за 2023 рік
Фінансові результати

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	898061	588739
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	0
Премії підписані, валова сума	2011	-	0
Премії, передані у перестраховання	2012	-	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених	2014	-	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	815386	524863
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	0
Валовий:			
Прибуток	2090	82675	63876
Збиток	2095	-	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	0
Інші операційні доходи	2120	3407	2390
у тому числі:			
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	0
Адміністративні витрати	2130	26815	32187
Витрати на збут	2150	46551	28637
Інші операційні витрати	2180	923	1350
у тому числі:			
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	0
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	0
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
Прибуток	2190	11793	4092
Збиток	2195	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	0
Інші фінансові доходи	2220	281	210
Інші доходи	2240	68	268
у тому числі:			

Продовження дод. Б.1

1	2	3	4
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	0
Фінансові витрати	2250	2400	0
Втрати від участі в капіталі	2255	-	0
Інші витрати	2270	-	0
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	0
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	2290	9742	4570
Збиток	2295	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-1754	-823
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	0
Чистий фінансовий результат:			
Прибуток	2350	7988	3747
Збиток	2355	-	-

Сукупний дохід

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	0
Накопичені курсові різниці	2410	-	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	0
Інший сукупний дохід	2445	-	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід	2465	7988	3747

Елементи операційних витрат

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
Матеріальні затрати	2500	11559	7473
Витрати на оплату праці	2505	17865	13781
Відрахування на соціальні заходи	2510	3581	2809
Амортизація	2515	4018	2195
Інші операційні витрати	2520	37266	35916
Разом	2550	74289	62174

Розрахунок показників прибутковості акцій

Стаття	Код	За поточний рік, тис.грн	За попередній рік, тис.грн
--------	-----	--------------------------	----------------------------

Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	0

Тест внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			Примітки
		Так	Ні	Інформація відсутня	
<i>1. Контроль роботи з укладання договорів</i>					
1.1	Чи є в наявності договори на реалізацію продукції (робіт, послуг)?				
1.2	Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація договорів на реалізацію продукції (робіт, послуг)?				
1.3	Чи беруть участь в укладанні договорів усі зацікавлені служби економічного суб'єкта?				
1.4	Чи ведеться контроль виконання договорів?				
1.5	Чи візує договори головний бухгалтер?				
<i>2. Контроль розподілу функціональних обов'язків персоналу клієнта</i>					
2.1	Чи залежить одержання авансів від виписки рахунків?				
2.2	Чи залежать виписка рахунків і відвантаження від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?				
2.3	Чи залежать виписка рахунків від відправлення і збереження ТМЗ?				
2.4	Чи залежить контроль відповідності вимогам замовника від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?				
2.5	Чи залежить ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості від ведення Головної книги?				
2.6	Виписки по банківському рахунку розносить особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості та зобов'язань?				
<i>3. Контроль системи обліку</i>					
3.1	У період відпустки працівників, в обов'язок яких входить робота з дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями, призначають виконувати їх обов'язок інших працівників бухгалтерії?				
3.2	Доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості та зобов'язань обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?				
3.3	Документи на відвантаження, попередньо пронумеровані, рахунки-фактури ведуться з належною перевіркою їх послідовності?				

Продовження дод. В.1

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			Примітки
		Так	Ні	Інформація відсутня	
3.4	Чи контролюються недійсні й недійсні й невикористані рахунки?				
3.5	Чи використовуються затверджені преїскуранти для виставлення рахунків?				
3.6	Переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати складаються (і регулярно перевіряються) відповідною особою				
3.7	Чи перевіряються виписані клієнтам рахунки відповідною особою перед відвантаженням?				
3.8	Відвантажені кількості звіряються з кількостями, за якими виставляються рахунки-фактури?				
3.9	Детальна звірка аналітичного обліку дебіторської заборгованості із синтетичним рахунком проводиться власником, менеджером, бухгалтером чи іншою відповідальною особою?				
3.10	Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?				
3.11	Скарги замовників і питання, пов'язані з виставленням рахунків-фактур, контролюються і вирішуються вчасно?				
3.12	Журнал замовлень ведеться і перевіряється регулярно для обліку невідвантажених замовлень?				
3.13	Рахунки-фактури: - порівнюються зі схваленими замовленнями на продаж порівнюються з документацією на відвантаження перераховуються на арифметичну точність звіряються із затвердженими преїскурантами?				
3.14	Записи в журналі реєстрації виписки рахунків періодично порівнюються з документами на відвантаження?				
3.15	Сумарні підсумки (наприклад, сума партії) рахунків-фактур підбиваються щодня і порівнюються із записом у журналі-ордері?				
3.16	Відповідна особа періодично порівнює фактичний продаж із плановим продажем і контролює суттєву різницю?				

Продовження дод. В.1

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			Примітки
		Так	Ні	Інформація відсутня	
3.17	Адекватність резерву на покриття сумнівних боргів по рахунках періодично оцінюється відповідною особою?				
3.18	Наявність актів звірки взаєморозрахунків				
3.19	Наявність інвентаризаційних описів дебіторів				
4.1	Наявність актів перевірки дебіторської заборгованості контролюючими органами: внутрішніми; зовнішніми.				
4.2	Наявність помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами внутрішніми; зовнішніми.				
4.3	Суттєвість помилок і фактів обману, виявлених контролюючими органами: суттєві; несуттєві.				
4.4	Інші питання, що стосуються дебіторської заборгованості.				

Критерії оцінки ефективності антикризового управління

